

Pedagoška inovacija Literarno-didaktična zgodba

*Suzana Antič, Mojca Garvas, Natalija Komljanc
ter vzgojitelji in vzgojiteljice Vrta Trnovo*

Pedagoška inovacija

Literarno-didaktična zgodba

Pedagoška inovacija
Literarno-didaktična zgodba (priročnik)

Avtorji: Suzana Antič, Mojca Garvas, Natalija Komljanc
ter vzgojitelji in vzgojiteljice Vrtca Trnovo

Konzulentka: Natalija Komljanc

Lektorica: Alenka Komljanc

Avtorji fotografij: arhiv Vrtec Trnovo

Oblikovanje in prelom: Tomaž Ebenšpanger, Meta Kutin

Izdal in založil: Vrtec Trnovo, www.vrtectrnovo.si

1. Elektronska objava
Ljubljana, 2019

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v
Ljubljani

[COBISS.SI-ID=298425856](https://nuk.ub.uni-lj.si/COBISS.SI-ID=298425856)

ISBN 978-961-94611-5-0 (pdf)

Pedagoška inovacija

Literarno-didaktična zgodba

*Suzana Antič, Mojca Garvas, Natalija Komljanc
ter vzgojitelji in vzgojiteljice Vrtca Trnovo*

Vsebina

Predgovor	10
Uvod	12
Izvedbeni kurikulum Vrtca Trnovo: Literarno- didaktična zgodba z didaktičnim zemljevidom	14
Učno sožitje	15
Pedagoška zgodba	16
Didaktični zemljevid	18
Vodnik skozi Didaktični zemljevid	20
Primer uporabe Didaktičnega zemljevida	22
Refleksija izvedbenega kurikulumu Vrtca Trnovo	26
Premislek o koristi Didaktičnega zemljevida	27
Oblikovanje didaktičnih načel	28
Ustvarjanje zgodbe	29
Oblikovanje pedagoške lutke – pedagoške komunikacije	34
Lutka v lutkovni dejavnosti predstavlja obliko komuniciranja	35
Lutka ima moč	35

Lutka je pesem (ritem in melodija – sinhronizacija pedagoškega dialoga), ki soustvarja impresije in ekspresije	36
--	----

Lutka sooblikuje osebnost	37
---------------------------	----

Doživljanje lutke	39
-------------------	----

Nekaj vtisov najmlajših	39
-------------------------	----

Nekaj vtisov staršev	39
----------------------	----

Nekaj vtisov vzgojiteljev/ic	41
------------------------------	----

Vtis ravnateljice vrtca	41
-------------------------	----

Povzetek vtisov	43
-----------------	----

Inovativni elementi pedagoške inovacije	46
--	-----------

Spremljanje	48
-------------	----

Vprašanja vzgojiteljic o obliki spremljanja	48
---	----

Refleksija Didaktičnega zemljevida	48
------------------------------------	----

Ču(t/d)enje	48
-------------	----

Dojemanje	49
-----------	----

Zavedanje	49
-----------	----

Zgodba konstruktivistov	50
-------------------------	----

Pedagoški oder	51
----------------	----

Oder kot prostor in kot podpora lutkarja	51
--	----

Lutka je miselna opora	51
------------------------	----

Doživetje	52
Izkušenska oz. doživljajska pedagogika	52
Cilj je zunaj in znotraj nas	53
Odkrivanje	54
Odkrivanje se začne s potrebo	55
Lutka nas popelje do čudenja	55
Odkrivanje je metoda	55
Iz teorije konstruktivizma	55
Vizija odkrivanja	57
Spoznanje	58
Terminološki kotiček	62
Uporabljeni in priporočeni viri	64

Priloga 1: primer uporabe Didaktičnega zemljevida

Predgovor

Ta priročnik Vrtca Trnovo predstavlja delo strokovnih delavcev v sodelovanju z otroki, njihovimi starši in strokovnjaki s področja razvoja načrtovanja vzgoje in izobraževanja. Vsebina priročnika je nastala na osnovi dolgoletnega razvojno-aplikativnega projekta, poglobljene samospremljave za samorazvoj in podpore lastnih izkušenj z dosegljivimi viri. Strokovni delavci svoje znanje zvesto delijo med seboj in ga hkrati ponujajo tudi zainteresiranim v širšem pedagoškem okolju. To pomeni, da se zavedajo svoje vrednosti kot tudi strokovne odgovornosti. Za nadaljnje raziskovanje svoje lastne prakse si želijo spodbudnih povratnih informacij.

Priročnik je rezultat razvoja pedagoške inovacije na peti ravni razvoja novosti v skladu s pravili inovacijskih projektov (IP) Zavoda RS za šolstvo. To pomeni, da so strokovni delavci načrtno in sistematično spremljali kakovost vraščenosti invencije (četrte ravni razvoja pedagoške novosti – Didaktični zemljevid) v izvedbeni kurikulum in evalvirali koristi novega didaktičnega orodja. V ta namen so izvedli spremljavo in evalvacijo uporabljene aplikacije. Pridobljene podatke so uporabili pri zapisu tega priročnika. V prvem delu predstavijo osnovne elemente posodobljenega izvedbenega kurikula in vanj umeščen Didaktični zemljevid. V drugem delu so z metodo refleksije izvajanja kurikulumu premislili in ovrednotili koristnost projektnega dela z lutko (PDL). V tretjem delu pa na kratko predstavijo tri elemente pedagoške inovacije in končno spoznanje kot izid sozvočja trojke. Zanimivo je branje priročnika od začetka do konca kazala ali pa od zadnjega naslova proti prvemu, da bi tako lahko ujeli dva pogleda na predstavitev iste pedagoške inovacije.

Projektno delo z lutko (PDL) je v svoji inovaciji oblikovalo štiri smiselno povezana didaktična načela, ki sporočajo, kako pomembno je medsebojno povezovanje oz. podpiranje. Prav tako je PDL izostrilo kompetence vzgojitelja in oblikovalo didaktično novost v okviru profila poklica vzgojitelja. Nov profil so poimenovali »pedagoški lutka«. V ta namen so oblikovali dodatno usposabljanje za vzgojitelje kot eno od oblik specializacije. Namreč, preden vzgojitelj uporabi lutko v pedagoškem dialogu z otroki,

se udeleži izobraževanj in delavnic ter vaji rokovanja in komunikaciji z lutko posveti več ur.

Vzgojiteljice glede na vsebino oz. cilj vzgoje in izobraževanja same oblikujejo profil lutke, izberejo materiale in izdelajo več primerov iste lutke za hkratno uporabo v različnih učnih skupinah oz. situacijah. Včasih oblikujejo dve različni, med seboj smiselno povezani lutki, da predstavljata učni voz in pedagoške zgodbe v dialogu. Seveda terja to veliko raziskovanja in ustvarjanja v lutkovnem laboratoriju – »kreatoriju«.

Ker so vzgojiteljice usposobljene, so pripravljene deliti svoje specialistično znanje z zainteresiranimi vzgojitelji in učitelji. Pedagoški lutkar namreč ni običajen lutkar, saj ni pomembno le (od)igrati zgodbo po nekem scenariju, ampak mora biti vzgojitelj izjemno empatičen, da zazna potrebe in pričakovanja učečih se otrok in le-te komponira skupaj s cilji iz učnih načrtov in oblikuje scenarije za odprto učno okolje – za doživljanje ter odzivanje otrok, skratka, je sposoben improvizirati. Pedagoški lutkar je zmožen voditi pedagoški dialog z otrokom in skupino v pedagoški zgodbi, ki nastaja spontano, a kljub vsemu načrtno, premišljeno. Podoživljanje, spremljanje in evalviranje pedagoške dejavnosti, oblikovanje in medsebojno povratno informiranje učečih se v procesu učenja z odkrivanjem, verjemite, ni mačji kašelj.

Celotno ekipo inventivnih strokovnih delavcev je vodila ravnateljica za vse strokovne delavce vse do invencije in uvajanja le-te v izvedbeni kurikulum. Vzorno se je povezovala s konzumenti različnih strokovnih institucij. PDL je pedagoška inovacija Vrtca Trnovo v sodelovanju z Zavodom RS za šolstvo in Ministrstvom za izobraževanje, znanost in šport, ki se je v letih izvajanja ukoreninila in dokazala svojo vrednost, zato se inovacija priporoča za širjenje v interesna vzgojno-izobraževalna okolja.

Dr. Natalija Komljanc, vodja inovacijskih projektov (IP) na Zavodu RS za šolstvo in konzulentka projektni skupini

Uvod

Inovativni Vrtec Trnovo razgrinja zastor. Pedagoški zbor z lutko pod taktirko strokovnega tima vam predstavlja inventivni izvedbeni kurikulum v obliki literarno-didaktične zgodbe. lutka(r)/ica ni robot, ampak inventivna vzgojitelj/ica s pedagoško vizijo: »približati se najmlajšim za njihovo optimalno doseganje vzgojno-izobraževalnih ciljev«.

Vzgojitelji/ce z lutko in otroki aktualiziramo naša pričakovanja skupaj s potrebami. V resničnem življenju lutka(r)/ica odpira vrata domišljiji. Je prijateljica, voditeljica, podpornica, izzivalka, vse z namenom spodbujanja radovednosti pri mladih, opogumljanja otrok in nas samih. Vseli se v otrokovo (vz)trajnost, saj zagotavlja varen svet prijetnega in zanimivega učenja.

Če želite odkriti skrite darove vzgajanja najmlajših, vas, dragi bralci in bralke, vabimo k nenasitnemu branju tega priročnika. Na poti zanesljivega in smiselnega posodabljanja vzgoje in izobraževanja v našem trnovskem vrtcu si želimo prijateljskih vezi, zato vas vabimo, da se nam pridružite pri ustvarjanju literarno-didaktičnih zgodb!

Ustvarjalci Vrtca Trnovo

Ustvarjalke PDL na izobraževanju

**Izvedbeni kurikulum Vrtca Trnovo:
Literarno-didaktična zgodba z
didaktičnim zemljevidom**

Učno sožitje

Pedagogika je veda o vzgoji in izobraževanju, ki temelji na filozofijah sožitja. Med njimi je znana pedagogika skupnosti, ki se je obudila na začetku 21. stoletja v Milanu, severni Italiji. Idejo pa srečamo že mnogo prej, na primer v 16. stoletju v Cervantesovem Don Kihotu, ali pa še prej pri Epiktetu, na začetku našega štetja, ki govori o notranjem miru in življenju v sožitju z naravo. Skupnostna pedagogika temelji na zbliževanju empatičnih odnosov, holističnem sožitju, z namenom ustvarjanja boljšega sveta; za ohranjanje narave, miru, strpnosti, altruizma, sožitja med kulturami oz. svetom. Za izboljšanje odnosov v procesu medsebojnega zbliževanja pedagogika skupnosti goji miselno bojevanje, kot eno od izjemno aktivnih oblik medsebojnih podpor (Milan, 2005).

Skupnost strokovnjakov ob aktivnem sodelovanju najmlajših oblikuje strateški učni načrt, ki ponuja inovativne metodološke pristope, na primer TMTU (trnovski model temeljnega učenja) ali PDL (projektno delo z lutko). V obeh primerih gre za didaktični premislek o kakovosti vodenja učenja, ki temelji na konstruktivističnih in humanističnih metodah medsebojnega

ključni pojmi: skupnost, pedagogika skupnosti, sožitje, empatični odnosi, metoda zbliževanja, miselni boj, podpora, TMTU (trnovski model temeljnega učenja), PDL (projektno delo z lutko), miselni proces v skupnostnem sožitju, osebna rast, razvojna skupnost

prilagajanja. Tovrstni načini podpirajo miselni proces posameznika v skupnostnem sožitju, ki mu zagotavlja osebno rast in razvoj v skupnosti (po Milan, 2005, Gobec, 2008 in Bruner, 1960, UNESCO, UNICEF, 2007). PDL povezuje vse ljudi v Vrtcu Trnovo (strokovne delavce, otroke, starše in eksperte od zunaj) v inovativno učečo se skupnost, ki je v sožitju zmožna miselnih prebliskov.

Pedagoška zgodba

Literarno-didaktična zgodba v PDL je pedagoška zgodba, ki jo rodimo z raziskovalnim vprašanjem in ga v letu dva do trikrat nadgradimo z reševanjem literarno-didaktičnega vozel, oblikovanega kot učni izziv. Vozel (angl. conundrum – zagonetka), predstavlja učno zagato, potrebo, problem, ki ga je treba razvozlati, da bo naše življenje teklo nemoteno naprej. Na ta način nam zgodba ponuja možnosti razvozlanja t.j. razvoja miselnih procesov z rabo različnih tehnik, veščin, osmišljenih materialov, ki otroku pomagajo vozeli oz. zgodbo razplesti.

Z literarno-pedagoško zgodbo naslikamo obraz liku, lutki, ki pedagoško zgodbo vodi. Rdeče niti

raziskovanja – raziskovalne teme opredeljujejo didaktični scenarij, načrt »zabave« na visokem nivoju spoštljivega etičnega in estetskega doživljanja čustvenega oz. miselnega, opisuje Gobčeva (2008).

Določene lastnosti, ki jih obravnava literarna zgodba, tako prevzame lutka(r/ica) in v tem smislu si nadenemo tudi ime. V izvedbenem kurikulumu je lutka naše motivacijsko sredstvo, konkretna spodbuda v akciji, ki otroka tako rekoč postavi v neposreden proces raziskovanja, doživljanja, ustvarjanja.

Pedagoška (literarno-didaktična) zgodba poteka in nastaja obenem kot voden in hkrati odprt, spiralni proces, kot oblika DNK (DNA po Gardnerju, 2012, Brunerju, 1966, Gobec, 2008), spiralni načrt, ki se (s)miselno nadgrajuje glede na potrebe in pričakovanja učečih se. Zato je PDL unikatni izvedbeni kurikulum, čeprav se je razvil po zgledu milanskega lutkovnega laboratorija in vrtca Reggio Emilia, kot opisuje razvojne faze posodabljanja

razvijalka osnovne ideje, Dora Gobec (2008) v svojem zaključnem delu iz pedagogike skupnosti in Agazzi metode.

Zgodbo razvijamo v lutkovnem (pedagoškem) laboratoriju. Tako vzgoja in izobraževanje dobivata konture umetniškega izraza, ki smo ga vajeni v gledališču, kjer je človeku dana možnost podoživljanja. Didaktični namen dela z lutko je omogočiti podoživljanje. Lutka je (po Brogginiju v Gobec, 2008) povezovalka, ki osmišlja vzgojno-izobraževalni proces. Poleg umetnostne ima tudi psihološko in socialno vlogo, ki ju odigra celovito in popolno. Piagetovo kognitivno metodo učenja je Broggin (po Gobec, 2008) nadomestil z metodo odkrivanja okolja; s preizkušanjem materialov in raziskovanjem, kar je priporočal in teoretično opredelil v konstruktivistični metodi učenja Bruner (v Leonard, 2002). Lutka s takim pristopom otroku odpre učni prostor, da ta lahko sprejme vloge igralca, raziskovalca, ustvarjalca, krmarja v različnih kompozicijskih oblikah za osebna izražanja.

Z lutko v pedagoški zgodbi v resnici odpremo učni prostor z vidika oblikovanja večplastnega kurikuluma. Gobec (2008) omenja v TMTU-ju troslojni (racionalni, umetnostni in socialni) ter troplastni kurikulum (narativna umetnostna plast, plast didaktičnih enot in vozlišč ter splet rdečih niti skozi dejavnosti otrok). V posodobljeni pedagoški inovaciji izvedbenega kurikuluma pa Komljanc (2013) navaja naslednje sloje: osebni kurikulum otroka in vzgojitelja (to je jedro kurikuluma), vrtčevski izvedbeni kurikulum, lokalni in nacionalni kurikulum ter globalno vizijo sveta, skladno s filozofijo pedagogike skupnosti (Komljanc v Antič in drugi, 2013). Zgodba se uresniči z Didaktičnim zemljevidom.

troslojni kurikulum

- 1 racionalni
- 2 umetnostni
- 3 socialni

troplastni kurikulum

- 1 narativna umetnostna plast
- 2 plast didaktičnih enot in vozlišč
- 3 splet rdečih niti skozi dejavnost otrok

1 Sloji in plasti izvedbenega kurikuluma TMTU (po Gobec, 2008)

2 Odprt učni prostor oz. večplastni izvedbeni kurikulum daje priložnosti za inovativno učenje (inovativni kurikulum po Komljanc, 2013 v Antič in drugi, 2013)

Didaktični zemljevid

V Vrtcu Trnovo večplastni, izvedbeni kurikulum izvajamo z o(g)rodjem oz. mehanizmom – Didaktičnim zemljevidom.

Didaktični zemljevid je Gobec (2008) opisala kot dokument(acijo) skupne izvedbe načrta programa življenja in dela v vrtcu. K temu je ponudila

še pedagoško mapo za opis in fotodokumentacijo poteka izvedbenega kurikuluma. Gobec v dokumentaciji omenja dva polja delovanja: 1. umetno-stno-literarno uprizorjanje in 2. pedagoško-didaktično aktivnost. Krog zgodbe sestavljajo naslednje zveze: 1. vzrok za učno vsebino, 2. enote, 3. temeljne človekove dejavnosti in 4. otrokov razvoj. Krog metodološkega postopka pa: 1. procesno učno načrtovanje (ti upoštevajo procese otrokovega razvoja in učne pristope), 2. milanski model razvojno-akcijskega raziskovanja (proces razvoja vzgojiteljevih uvidov in kompetenc za izvajanje PDL), 3. proces harmoniziranja tima (usklajevanje socialnega sožitja) in 4. refleksije vzgojitelja ter zunanjih ekspertov. Skupni načrt vsebuje: 1. didaktično lutko z zgodbo, 2. raziskovalne teme, 3. raziskovalno vprašanje (največ 3), 4. didaktične enote, 5. vozlišča, 6. materiale in 7. butične izvedbene dejavnosti (po Gobec, 2008).

Struktura Didaktičnega zemljevida se je z njegovo uporabo posodabljal. Različica je predstavljena v viru z naslovom Pedagoška inovacija. Didaktični zemljevid (2013) je odkritje inovacijskega projekta PDL, oz. razvojne skupine Vrtca Trnovo v sodelovanju z Zavodom RS za šolstvo v letu 2013.

Didaktični zemljevid je enovito orodje, s pomočjo katerega imamo vpogled v pedagoško komunikacijo oz. v naše medsebojne odnose. To je naš pripomoček, ki nas sproti opozarja na (ne)smisle, na potrebe, na vire in učne priložnosti. Didaktični zemljevid usmerja naš prostor in čas, da ničesar ne izpuščamo in zamujamo. Predstavlja veliko sliko pedagoškega dogajanja, da se ne izgubljam v labirintih posameznih učnih faz in hkrati specifičnih detajlih.

PDL

Pedagoška zgodba, ki jo vodi lutka(r)

=

temeljno (izhodiščno raziskovalno vprašanje)

+

2 do 3 vozli za razvozlanje t.j. ustvarjanje ob preizkušanju materialov

ključni pojmi: literarno-didaktična zgodba, pedagoška zgodba, vozlel, učni izziv, učna zaga-ta, razvoj miselnih procesov, rdeča nit, raziskovalna tema, didaktični scenarij, lutkar/ica, motivacijsko sredstvo, spodbu-da v akciji, proces ustvarjanja, odprt učni prostor, večplastni kurikulum, inventivno učenje, spiralni proces DNA, spiralni načrt, lutkovni laboratorij, po-doživljanje, metoda odkrivanja, preizkušanje materialov, Didak-tični zemljevid

3 Zgradba pedagoške zgodbe

4, 5 Krog zgodbe in metode ter skupni načrt (po Gobec, 2008)

6 Posodobljeni Didaktični zemljevid

ključni pojmi: umetnostno-literarno uprizorjanje, pedagoško-didaktična dejavnost, Didaktični zemljevid, slika pedagoškega dogajanja, akcijsko raziskovanje, triangulacija, formativno spremljanje, učni magnet

Didaktični zemljevid nariše didaktično zgodbo, ki upošteva zakonitosti akcijskega raziskovanja in formativnega spremljanja učinkov vzgojiteljeve podpore. Didaktična zgodba vsrka literarno, ki je učni (vzgojni) magnet. V izvedbeni učni proces se smiselno vpletejo učni cilji, vsebina in viri. Povratna informacija v formativnem spremljanju analizira podatke triangulacije v akcijskem raziskovanju, da se lahko gradi in nadgradi edinstveno smiselno učno priložnost, spiralni kurikulum (po Brunerju, 1966).

Vodnik skozi Didaktični zemljevid

V nadaljevanju predstavljamo vodila za uporabo Didaktičnega zemljevida. Prvi del preglednice nudi vpogled v literarno in drugi v didaktično zgodbo.

literarna zgodba	časovnica	akcijski krog	didaktična zgodba
pred-etapa		načrtovanje	tema vzgojiteljevega in otrokovega načrtovanja
			didaktične enote – vsebine
			raziskovalna vprašanja
1. etapa			področje kurikuluma
			hipoteze, cilji
			materiali, spodbudno okolje
2. etapa		proces izvedbe	aktivnosti raziskovanja in ustvarjanja z vidika:
			otroka
			vsebine
3. etapa		spremljanje in zbiranje podatkov	metod
			virov
			različne oblike zbiranja povratnih informacij – triangulacija
			izdelki
			anekdotski zapisi
			rezultati
			podatki
			fotografije, video
			otrok, starš, vzgojitelj
			samorefleksija
			prispevek k skupni dokumentaciji
			viri

Zapisovanje v Didaktični zemljevid

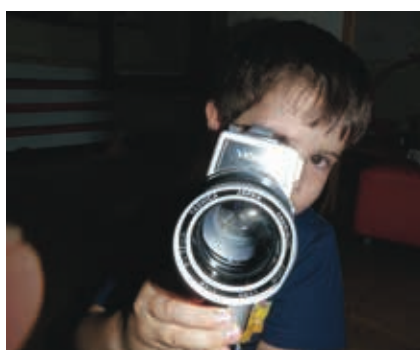
7 Vodilo za uporabo Didaktičnega zemljevida

Primer uporabe Didaktičnega zemljevida

Primer uporabe Didaktičnega zemljevida (Klara Sobočan, 2013) je prikazan v prilogi k priročniku (glej *Priloga 1* na koncu priročnika).

literarna zgodba	časovnica	akcijski krog	didaktična zgodba
pred-etapa oblikovanje temeljnega raziskovalnega vprašanja, udomačevanje lutke 1. etapa oblikovanje 1. raziskovalnega vprašanja in učnega cilja 2. etapa oblikovanje 2. raziskovalnega vprašanja in učnega cilja 3. etapa oblikovanje 3. raziskovalnega vprašanja in učnega cilja		načrtovanje	<u>tema vzgojiteljevega in otrokovega načrtovanja</u> opredelitev glavne teme <u>didaktične enote – vsebine</u> opredelitev izzivov in dejavnosti <u>raziskovalna vprašanja</u> temeljno, nato sledijo raziskovalna vprašanja za vsako enoto posebej med seboj smiselno povezana v zgodbo <u>področje kurikulumu</u> opredelitev kurikularnih področij, rdeča nit je eno od področij znotraj teme <u>hipoteze, cilji</u> v skladu z raziskovalnimi vprašanji, smiselna predvidevanja <u>materiali, spodbudno okolje</u> materiali so vir odkrivanja spodbudno okolje so materiali v funkciji
		proces izvedbe	aktivnosti raziskovanja in ustvarjanja z vidika:
		opis poteka odkrivanja oz. raziskovanja	<u>otroka</u> socialna, učna vloga otroka <u>vsebine</u> opis dnevnih oz. posameznih dejavnosti <u>metod</u> upoštevanje otrokove igre, ki se poveže z metodo odkrivanja <u>virov</u> navedba uporabljenih virov
		spremljanje in zbiranje podatkov	različne oblike zbiranja povratnih informacij – triangulacija <u>izdelki</u> otrokovi ustvarjeni dosežki <u>anekdotski zapisi</u> zapis zanimivih izjav otrok in pedagoških dialogov v procesu odkrivanja <u>rezultati</u> skupni dogodki, spoznanja v okviru posameznih etap oz. končni skupni dosežek, predstavitev, kot dokaz dosege temeljnega cilja <u>fotografije, video</u> dokazi dosežkov <u>otrok, starš, vzgojitelj</u> povratne informacije otrok, staršev, vzgojiteljev, ki se upošteva v naslednjem letu <u>samorefleksija</u> Kako sem ustvaril in doživel posamezne etape, orientacijske točke? 1. Ali je tisto kar smo načrtovali na skupnih srečanjih tudi izvedeno? Ali so bili elementi zgodbe smiselno in logično povezani? 2. Na kakšen način smo izpeljali temeljne človekove dejavnosti v vzgojne dejavnosti otrok z upoštevanjem področji Kurikuluma? 3. Pomembno je opredeliti svoj pogled v procesu izvajanja (vprašanja, dileme, veselje, dosežki ...) na obeh nivojih – vzgojiteljev in otrok (skupinsko – individualno). 4. Dialogi in interakcije (dialog med otroki, jaz- otrok, otrok z drugimi otroki ...). 5. Zapišite vaše najboljše situacije / vodenje pogovora, kaj je otroke posebej navdušilo, uspešno reševanje kognitivnih problemskih situacij in reševanje konfliktov, ustvarjalni utrinki vaših otrok. 6. V razmislek: kje bi se želeli še strokovno izpolnjevati in izboljšati svoje delo ter, kaj je tisto, kar je bilo zelo dobro v letošnjem projektu oz., kaj mi je posebno dobro uspelo. <u>prispevek k skupni dokumentaciji</u> izpolnjen Didaktični zemljevid <u>vir</u> celotna pedagoška dokumentacija

8 Pedagoška inovacija Literarno-didaktična zgodba

Pedagoška inovacija: Literarno-didaktična zgodba, Izvedbeni kurikulum Vrtca Trnovo v PDL

Učno sožitje – miselni boj za medsebojno podporo v miselnem procesu

Pedagoška zgodba = rojena z raziskovalnim vprašanjem + izzivi – vožli – učna zagata (conundrum) za razvoj miselnih procesov

Literarno-pedagoška zgodba naslika lik – lutko – podporo miselnemu procesu

Lutka vodi rdeče niti raziskovanja – raziskovalne teme – opredelijo didaktični scenarij v obliki spirale (DNK) v pedagoškem lutkovnem laboratoriju – didaktični namen = doživljanje

Lutka = povezovalka, osmišlja VIZ proces – kognitivno učenje zamenja za metodo odkrivanja okolja – odpre otroku učni prostor z vidika oblikovanja večplastnega kurikulumu = to priložnost za ustvarjalno učenje

Večplastni izvedbeni kurikulum se izvaja z didaktičnim zemljevidom – predstavlja veliko sliko dogajanja in specifične detajle – upošteva vsebino in metodo, AR – akcijsko raziskovanje in FS – formativno spremljanje

Refleksija izvedbenega kurikulumuma Vrtca Trnovo

Premislek o koristi Didaktičnega zemljevida

Vzgojiteljice ocenjujemo uporabno vrednost Didaktičnega zemljevida z odlično oceno, saj je izjemno primerno orodje, pomagalo, instrument oz. metodologija za celovito načrtovanje. Povzetek naših komentarjev: Didaktični zemljevid usmerja našo vzgojo. Celovito strukturira naš kurikulum vzgoje otrok. Instrument osmišlja, (po)enoti našo vzgojno metodo, hkrati pa podpira razvoj didaktike vzgoje in izobraževanja. Blizu nam je, je pregleden, celosten. Slika naše vzgoje je z njegovo pomočjo jasnejša. Spodbuja timsko sodelovanje, daje nam možnost vpogleda v delo drugih vzgojiteljic, kar omogoča kakovostnejše medsebojno usklajevanje. Sinhrono sodelovanje omogoča otrokom prehajanje med skupinami. Omogoča nam zbiranje podatkov, gradiv, poročil in načrtov. Izpolnjeni Didaktični zemljevid je dokaz našega pedagoškega ustvarjanja, prav tako nabiralnik didaktičnih in literarnih idej za nove zgodbe. S pomočjo Didaktičnega zemljevida je naša vzgoja pregledna: letno, tematsko, tedensko in dnevno skrbno načrtovana ter spremljana. Na ta način izboljšujemo kakovost naše pedagoške dejavnosti. Didaktični zemljevid je enostaven opomnik, ki omogoča procesno povezovanje vsebin z

Refleksija tima ob Didaktičnem zemljevidu

metodo dela. Z njim se vzgojitelji/ce zavestno povezujemo. Didaktični zemljevid izpostavlja odnos med prevladujočimi didaktičnimi vprašanji (kaj, kako, zakaj), ki nas vodijo skozi celovito načrtovanje, izvajanje, spremljanje in vrednotenje učinka. Vprašalnice sicer opazujemo ločeno (vsako zase), v okviru metodologije, ki jo ponuja Didaktični zemljevid pa v njihovi smiselni medsebojni povezavi (kaj – kako – zakaj). Na ta način vprašalnice postanejo smiselne in učinkovitejše, naša vzgoja pa enovita oz. popolnejša.

Didaktični zemljevid je še vedno predmet raziskovanja. Z orodjem se namreč še učimo rokovati, nismo ga še popolnoma usvojili. Računalniška oblika se prijemlje nekoliko počasneje. V preglednico nameravamo vključiti tudi foto material oz. doka-ze o učenju (portfelj).

Oblikovanje didaktičnih načel

V večplastnem izvedbenem kurikulumu – literarno-didaktični zgodbi sledimo naslednjim didaktičnim načelom, ki smo jih zaznali po naših večkratnih vzvratnih pogledih.

1. Sožitje (povezovanje) izsledkov disciplin iz preteklosti z domišljijo mladih kar poimenujemo temeljne človekove dejavnosti. Prav to didaktično načelo izpostavlja Gardner kot eno pomembnejših elementov v strategijah učenja 21. stoletja (Gardner v Duke Qolloquium, april 2012, <http://colloquium.duke.edu/people/howard-gardner/>).

2. Sožitje (povezovanje) otrokove igre z odkrivanjem – postavljanjem raziskovalnih vprašanj za oblikovanje osebnih spoznanj in ugotovitev na osnovi podatkov. Raba virov je iz okolja, vsakdana. Prostor in čas za čutno oz. čustveno doživetje je naglašeno. Povezujemo znanost z umetnostjo, ustvarjamo s primerjanjem, vse z namenom odkrivanja – iskanja odgovorov na vprašanja: kaj – kako – zakaj. Z živčo usmerjenostjo kopni prikriti kurikulum in se hkrati s tem krepi aktivna dejavnost mladih. Odrasli vplivamo na otroka z odprtim pristopom, ki mu ponuja možnosti za aktivno prispevanje v neposrednem učnem procesu. Po Gardnerju (prav tam) se na ta način spodbuja ustvarjanje in generaliziranje misli (angl: creative mind and synthesis).

3. Sožitje (povezovanje) znanja otrok in odraslih – učenje drug od drugega (samoučenje); na ta način opredeljujemo ključne pojme, samodiagnosticiramo predznanja, krepimo zmožnosti za iskanje primernih sodelavcev, ekspertov, virov. V okviru vseživljenjskega učenja vzgojitelji razvijamo spoštljiv, etičen odnos do kolegov in spoznanj ekspertov, kar pritrjuje tudi Gardner, ki to noto izpostavlja kot eno ključnih v času digitalne ere in v času, ko meni, da moramo eksperti sami raziskovati svojo pedagoško prakso (angl.: self-development approach).

4. Sožitje raznolike podpore z raznovrstnimi dosežki (angl.: scaffolding po Brunerju, 1966 in Gardnerju, 2012): ugotavljanje in upoštevanje predznanja, spodbujanje samostojnega ter skupnega odzivanja, spremljanje rasti otrok in samorazvoja vzgojiteljev.

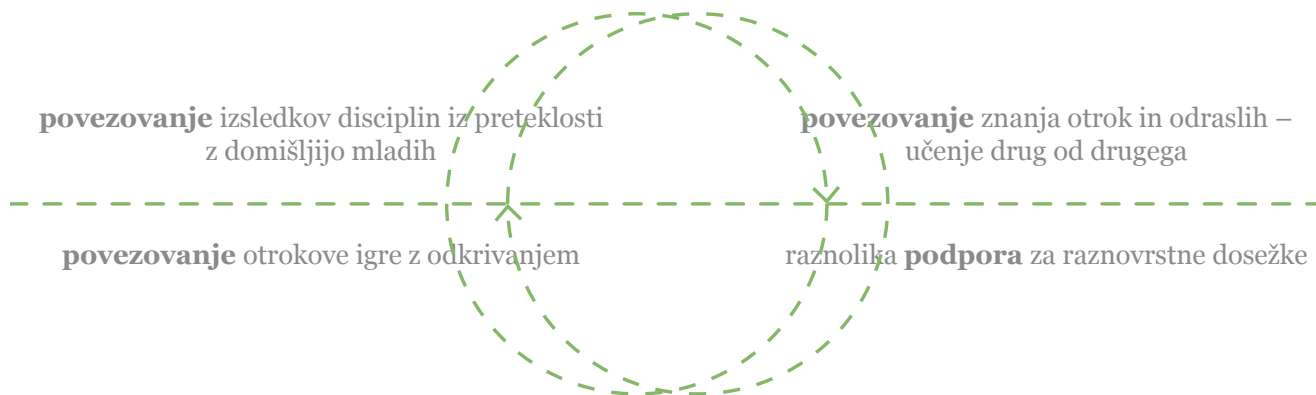
Življenje v vrtcu Trnovo ima namen in je uresničena harmonija vtisov in izrazov (impresij in ekspresij). Naša bistvena zmožnost je povezovanje oz. medsebojna podpora. Temu pravimo polno življenje. Usmerjeni smo k učenju z odkrivanjem (angl.: discovery learning approach po Brunerju, 1966). Didaktični zemljevid s kakovostnim formativnim spremljanjem in

medsebojnim aktualnim povratnim informiranjem oz. podporo nam omogoča aktualno in unikatno (butično) oblikovanje spiralnega modela izvedbenega kurikulumu (po Brunerju, 1966) oz. modela DNK (po Gardnerju, 2012).

9 Didaktična načela 4N (n – kot načela) v medsebojnem sožitju

Ustvarjanje zgodbe

Inovacijo gradimo na izkušnjah. Predhodna spoznanja nadgradimo z boljšimi idejami. Inovativnost nastane pod našim budnim očesom in premislekom o najboljši zgodbi v času in prostoru. Naša inovativna zgodba cepi dobro staro izkušnjo z novim spoznanjem, idejo, motivom, učnim magnetom. Gradimo spiralni (procesni) kurikulum, ki upošteva naše in otrokovo predznanje. Literarno-didaktična zgodba je naše izvirno delo, napisano kot umetnostno besedilo z znanstvenimi osnovami, ki ima vtkane glavne niti didaktičnih načel.

Poleg etike tudi estetika vpliva na umetniški in znanstveni vidik odkrivanja najmlajših skupaj z njihovimi vzgojitelji. Ferrucci piše o zmožnosti dožemanja lepote kot eni temeljnih potreb človeka (po Maslowu v Ferrucci, 2010). Lepota ni podvržena nobeni teoriji, ni ujeta pravilo, ampak življenjska potreba. Avtor pravi, da človek, ki se ga lepota dotakne, postane nov, s spremenjenim značajem, z bogatejšim in raznolikim notranjim življenjem, z bolj živim stikom s čustvi. Kar pomeni, da lepota v odnosu s človekom omogoča finejše doživljanje vtisov sveta in zato tudi bolj izoblikovano izražanje. Avtor omenja, da se v odnosu z drugimi človek, ki je deležen lepote, lažje sooča, bolje in globlje spoznava življenje pa tudi izraža močnejšo individualnost ter trdnjejše samospoštovanje. Čuti silnejšo voljo do življenja, se bolj primerno odloča in se v širšem pomenu besede več giblje. Estetsko inteligenco gradi tako z vidika obsega kot globine doživetja in zmožnosti vključevanja lepote v sožitje. Ko lepoto enkrat doživiš, postane to tvoja neukrotljiva potreba; kot krepčilo, spodbuda, neponovljiv trenutek v vzgoji, obudilo telesnega in duševnega zdravlja, kot notranja lepota čustvenega

spoznavanja, razvoja uma, kot ljubezen. Lepota je osnovni princip, ki za deva vse vidike in funkcije našega bitja. Odpira nas svetu in prinaša harmonijo v odnose. Z lastnimi doživetji potrjujemo Ferruccijevo spoznanje.

Kreativni izraz lepote je izraz iz sebe. To je ustvarjanje, prežeto z erosom. Nikoli ni neosebno. Je intimno. Nikoli hladno. Je strastno. Po Maslowu v Ferrucci (2010) navaja seznam značilnosti zdrave osebe: moč, zaupanje vase, izraznost, zmožnost, domač z iracionalnim, odprt za lepo, spontanost, odsotnost zavor, obrambnih mehanizmov, sposobnost pozabiti nase, nedolžnost, ... in značilnosti ustvarjalne osebe, ki so identične navedenemu seznamu. Jaz je poln volje do življenja, igre in improviziranja, izražanja, kreativnega izražanja, ki vsebuje ustvarjalni impulz – izvirni izraz. Umetniški izraz je po Mithenu v Ferrucci (2010) rezultat treh sposobnosti: 1. ustvarjanja mentalne slike, 2. načrtovanja pomena in 3. sposobnost, da jo sporočimo drugim. To nas dela bolj človeške. Zgodba, ki se odigra na pedagoškem odru v našem vrtcu, vključuje vse oblike pedagoške oz. človeške humane in estetske komunikacije (pedagoško igro, dramski govor, odzive, nebesedna sporočila, igro oz. odrsko dogajanje, živ sedanji govor, upoštevanje sedanjega časa in aktualnih dogodkov, ki so vzročno in smiselno povezani med

seboj)). Uprizorjeni konflikti in napetosti ustvarjajo dinamiko stopnjevanja, dramske oz. miselne zaplete, ki imajo jasno zasnovo, zaplet, vrh in razplet ter razsnovo. Učni magnet vleče otroke, da mrzlično, samostojno, ob podpori vrstnikov in vzgojiteljev, tudi staršev iščejo najboljše rešitve za nastale življenjske probleme. Zgodba ponuja simulacijo resničnega v igri. Varni in neznansko zanimivi, pomembni, a ne panični. Zgodba nas dela močne, pripravljene na izzive v resničnem svetu, saj tudi igralci in akterji vstopajo z igro varno v resnični svet in lahko prestopajo nazaj v igro, ko potrebujejo varnost in/ali čas za premislek. Zgodba nam omogoča, da smo živi, pomembni, da sodelujemo, smo vključeni, imamo svoje mesto ter vlogo v družbi.

Zgodba nam omogoča pravo razmerje čudi in truda, o katerem piše Kant, in je ključ vsakega miselnega procesa (Kant, v Gavrić, 1991). V aktivni zgodbi otroci v svoji mentalni rasti doživljajo vrhove sil pred razpletom zgodb, ki jih poskušajo obvladovati, usmerjati in se uravnovešati. Dramatično naraščanje napetosti sčasoma obvladujejo in soustvarjajo prostor in čas – svet.

Preizkušajo vedno nove vire in jih ozaveščajo ne le kot posledice, ampak tudi kot razloge. Zgodba vedno daje odprte možnosti za divergentno iskanje rešitev. A tudi za nove zaplete, ki zasučejo dogajanja v novo smer, ki je morda vzgojitelj ni predvidel, a se nanjo vedno odzove. Otroci eksperimentirajo, kako lahko dobro postane zlo oz. poguba, kar je bilo morda navidežno slabo pa se lahko izkaže za dobro. Otroci skupaj z vzgojitelji modelirajo svoje življenje v skladu z zmožnostmi in priložnostmi. Odločilni momenti zgodbe razrešijo problem in vzpostavijo red oz. ravnovesje v sebi. Otroci ob podpori vzgojiteljev in staršev čutijo življenjsko moč, komunicirajo z njo in jo vedno bolj samostojno uspešno usmerjajo oz. obvladujejo (samoobvladovanje po Sokratu).

Pedagoška oz. didaktična literarna zgodba ponuja vznemirljivo in spodbudno odraščanje, sodelovanje mladih s svetom, in kar je najpomembnejše, oblikovanje zelenih (referenčnih) meril sožitja. Spoznavanje sveta, aktivno vključevanje in sodelovanje ter prispevanje so bistveni za zdravo mentalno odraščanje. Otrok premaguje napore in si zato realneje ustvarja vizijo, ki jo ustvari v otroški oz. didaktični igri. Igra je lahko omejen, zaprt, neustvarjalni prostor, kadar igralec igra sam svojo igro ali ob omejenih didaktičnih

navodilih. Igra se kot oblika učenja odpira svetu, ko ji dodamo možnost za predstavljanje, sodelovanje, soustvarjanje v njej. V odprti igri se (z) družita spontana in didaktična igra, šele obe omogočita skladen ritem in melodijo vtisa ter izraza (impresije in ekspresije).

Vzgojitelji/ce Vrtca Trnovo didaktično-literarno inovativno zgodbo doživljamo najpogosteje kot unikat, timsko noviteto, ustvarjalnico, aktivno pedagoško delo, humor, domišljijo, čarobnost, harmonizacijo, neponovljivo, rdečo nit z lutko. Nekateri med nami tudi kot zanimivost, raziskovanje, zaplet, etape umetniške in pedagoške stvaritve, ključ do uma, izvirnost, smiselno celoto, kot skuppek idej, sodelovanje, izvirno, sproščanje domišljije, spontanost, zrenje strokovnega tima za optimalno strokovno raziskovanje, kot metodično-didaktično vsebinsko posebnost, metodo projektnega dela, metodo raziskovanja ali kot ustvarjeni skupni dosežek, aktivno raziskovanje otrok z vzgojiteljem, vsebinsko napekost, da pritegne, kot kreacijo, igričnost in skupno raziskovanje otrok z lutko. Ne glede na leta delovne dobe inovativno didaktično-literarno zgodbo kot obliko izvajanja izvedbenega

kurikula občutimo kot premier(n)o vzgajanje in izobraževanje, osebno doživetje in ozaveščanje. Literarno izražanje impresij in ekspresij doživljamo kot eno od možnih kreativnih izživetij, ki nas osrečuje in nam daje pedagoški elan (veliko stopnjo psihične pripravljenosti za delo – vnemo) oz. vzgon (težnjo dvigniti se na višjo stopnjo osebnega razvoja). Strokovni delavci vrtca najprej predelamo, prežvečimo (po Downes, 2006 v Komljanc, 2012) temo, potem se prepustimo svoji domišljiji, nato simuliramo zgodbo, preden jo ponudimo otrokom, ki jo doživijo na svoj način. Tak učni pristop jasno kaže različno (po)doživljanje literarno-didaktičnih zgodb mlajših in nas. Končana zgodba je neponovljiva.

Lepo je, ko delamo skupaj. Sledimo istemu cilju, vsak na svoj način. Premelujemo ideje in probleme, izberemo in zgradimo zgodbo. Med izvajanjem si nudimo medsebojno podporo, zato nismo sami. Zgodba nas zbližuje. Povezani smo po vertikali in horizontali. Oblikujemo time sproti, po potrebi, zato imamo več vrst ekip. Skupaj gradimo varnejši, zanesljivejši izvedbeni kurikulum. V akciji zaigra naša duša. Včasih se zalotimo, da se komaj brzdamo, da ne bi prehitro zaupali otrokom, kar že vemo, se trudimo zadržati misel, njim dati prednost.

ključni pojmi: Didaktični zemljevid (DZ), orodje, povezovanje, podpora, harmonija vtisov in izrazov (impresij in ekspresij), butično oblikovanje spiralnega kurikulum, etika in estetika, zmožnost dojemljanja lepote, estetska inteligenca, ustvarjalni impulz, izvirni izraz, ustvarjanje mentalne slike, načrtovanje pomena, sposobnost izražanja, razmerje čudi in truda, soustvarjanje prostora in časa – sveta, divergentno iskanje rešitev, red in ravnovesje v sebi, samoobvladovanje, oblikovanje zelenih (referenčnih) meril sožitja, zdravo mentalno odraščanje, odprta igra, pedagoški elan oz. vzgon, razlike v podoživljanju, zgodba zbližuje, ekipno sodelovanje

10 Učni proces

PDL – učni načrt

vzgojitelj = nosilec didaktičnega procesa,
uravnoteži zahtevnost in izvedbo učenja

pedagoški dialog:

otrok = proaktivni ustvarjalec,
nosilec miselnega procesa,
čustveno umevanje

materiali: didaktična lutka in ostali
pripomočki ter orodja podrejena vsebini
in metodi odkrivanja

Oblikovanje pedagoške lutke – pedagoške komunikacije

Lutka v lutkovni dejavnosti predstavlja obliko komuniciranja

Pedagoška komunikacija ne poteka samo med nami in vodstvom, ampak tudi z eksperti in ne nazadnje z otroki. Komunikacija v lutkovni dejavnosti je komunikacija s pomočjo medija – lutke, novega oz. dodatnega komunikacijskega kanala, s katero se načrtuje doseganje vzgojno-izobraževalnega cilja (po Korošec, <http://www.pef.uni-lj.si/vilic/gradiva/3-korosec-komunikacija.pdf>). Omogoča svobodno obliko ustvarjanja, umevanja, izražanja in oblikovanja odnosov. Med vzgojiteljem, otroki in lutko poteka svojevrsten pretok energije v vseh smereh. Napačnih medsebojnih sporočil ni. Spoštujemo se. Komunikacija izhaja iz igre, ki ji dod/(v)ajamo celovitejšo formo. Otrokovo čutenje je čisto in improvizacijsko v najboljšem pomenu besede.

Tudi vzgojitelj se ob takem načinu dela sprosti, osveži vedenja, opušča stereotipe in ima več možnosti za ustvarjanje in individualnost. Oblike vzgajanja in izobraževanja so raznovrstne. Lutka je komunikacija s prispodobno, za katero je značilno poimenovanje določenega pojava z izrazom (ekspresijo). Lutka je osrednji protagonist (osrednja oseba). Pogosto se zaznava, da otrok lutki lažje sporoča svoje potrebe oz. pričakovanja kot vzgojitelju. Povratne informacije v dialogu lutke in otroka oz. otrok so naravne, neposredne, brez strahu in zadržkov.

Lutka ima moč

Lutkovna umetnost izvira iz davnih ritualov. Vsi obredi so komunikacija med ljudmi in energijo, ki jo čutimo. Komunikacija se odvija s stiliziranimi gibi, glasovi, vizualno pojavnostjo. Lutka se zraste s človekovo voljo. Dobi simbolni pomen. Postane bitje. Lutkarjeva energija jo oživlja. Lutkar verjame v moč lutke. Preden pa se to v resnici zgodi, se je treba dolgo usposablјati. Učenje z lutkarjem, Branetom Vižintinom (več o njem na <http://www.lgl.si/si/novice/2013/06/73-Brane-Vizintin>),

nam je pomagalo najti moč lutke in jo deliti z najmlajšimi. Pri posredovanju vsebin lutka pomaga iz zagate, je polna trikov, motivira otroke in tudi vzgojitelja. Otroci lutki (vzgojitelju) zaupajo. Prepričani so, da za skrivnost, ki jo imajo z lutko, vzgojiteljica, čeprav živi v njenih rokah, ne ve. To je magična moč lutke. Vero otroka v lutko lahko primerjamo z animizmom, kjer ima vsak predmet svojo dušo. Tudi igrača jo ima v otrokovi domišljiji. Zato lutke očarajo. Je vir neštetih možnosti posredovanja izkušenj in spoznavanja sveta. Je posrednik med otrokom in okoljem. Njen dotik je močan komunikacijski

element, ki omogoča manj stresno vključevanje v socialni svet (po Majaron več na: <http://www.pef.uni-lj.si/~vilic/gradiva/3-lutke-kurikulum.doc>).

Lutka je pesem (ritem in melodija – sinhronizacija pedagoškega dialoga), ki soustvarja impresije in ekspresije

Lutka je figura, likovno upodobljen predmet, ritem (enakomerno urejeni elementi) in melodija (zaporedje odnosov) z glasovi in mimiko oz. z animacijo – navideznim oživljanjem figure (anima – duša, čustveno-moralna plat človeka). Animator opredmeti misli, čustva, zaznave. Vzgoja z lutko je oblika pedagoškega čutenja in premišljenega sistematičnega vodenja čutnega doživetja. Lutka vključuje elemente umetniške smeri impresionizma, z načeli ujeti svež originalen vtis, barvo, svetlobo in navdih iz vsakdanjega življenja ter ekspresionizma, izraziti doživetje. Življenje je polno vtisov, njegov cilj pa obeležiti vtise na prijeten, zanimiv način in ustvariti nov (naslednji) vtis. Slika scene ustvari učne priložnosti za odkrivanje – preblisk, razsvetljenje. Mladi slikajo svoj svet v skladu s hotenjem in voljo po izrazu. Vzgojitelji/ce dajemo izjemno velik poudarek na izgled lutke, kajti ta v veliki meri predstavlja namen in značaj literarne zgodbe oz. vzgojno-izobraževalne cilje. Vzgojitelji/ce oblikovanju podobe lutke posvetimo čas in pogovor o tem, od kod bo lutka prišla in s katerim namenom bo obiskala Vrtec Trnovo. Lutka (po Gobec, 2008) je tretji človek, ki vzpostavlja novo smer komunikacije. Lutka uči otroke ljubiti in ljubezen izražati. Med njima nastane močna vez – prijateljstvo, ko nosita odgovornost za življenje, svobodo in srečo drugega. Ljubezen do lutke je čista, brezpogojna ljubezen brez dotika (Gobec, 2008, str: 86). Ko prosi lutka za pomoč, sproži empatični proces vživljanja, proces socialnega vedenja in presojanja za moralne odločitve. Lutka razvija kulturo dajanja. Vsaka lutka na koncu projekta odide. Sproži bolečino in trpljenje slovesa, ločitve, ki jo je treba sprejeti in darovati. Z lutko otrok dobi priložnost za pogled na svet z različnih perspektiv, pogled skozi resničnost, hipotetični odnos medsebojnosti. Po organizirani vijačnici

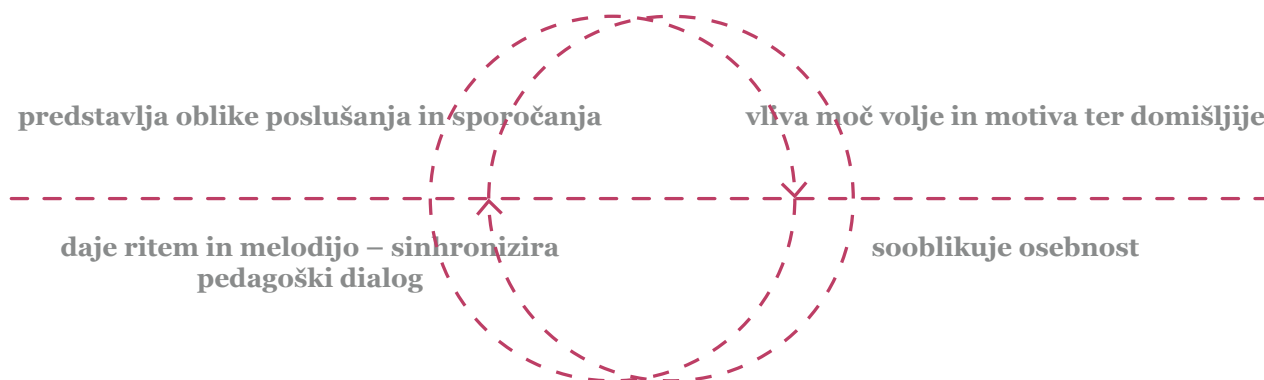
kot DNK otrok z lastno aktivnostjo konstruira, sklada in harmonizira svojo celotno in celotno podobo sveta v ubranosti s svojo celotno osebnostjo in v celostnem življenju in socialnem kontekstu v ponujenih problemskih situacijah in zaposlitvah v vrtcu, kakor tudi v realnem življenju, v živi interakciji z okoljem (po Gobec, str: 45).

Lutka sooblikuje osebnost

Lutka sodeluje pri oblikovanju osebnosti, pozitivne samopodobe in življenjske naravnosti. Socializira, uči, gradi odnose, čustvene zveze, izkušnje z doživetji, sooblikuje vrednote, razvija multiplo inteligenco (po Gardnerju, 2010). Gardner spodbuja, naj se začnemo že zelo zgodaj učiti na napakah, sodelovati z eksperti, testirati svoje ideje, doživljati spremembe in vzroke zanje. Gardner z znanjem disciplin ne misli na učne predmete, ampak na področja znanja, kjer te discipline ob podpori lutke učijo otroke raznoterih metodičnih uporabnih izkušenj. Na tej osnovi najmlajši kar tako spoznavajo razlike med pravili in principi življenja. Z razvojem spoštljivega umevanja,

etičnega v nas (ethical mind) ter vrlin otrok prevzema odgovornosti za svoja miselna ravnanja.

Pravi mislec na pravem mestu upošteva tri elemente dobrega dela po Gardnerju (angl: good work), odličnost eksperta, visoka kakovost, etični vidik (moralna odgovornost) in vidik sodelovanja (notranja motivacija). Gardner predstavlja »good work« s 3 e (3 e's): odličnost (excellent – expert, high quality), etičnost (ethics – responsible, moral) in sodelovalnost (engagement – meaningful and intrinsically motivated). Vsi trije vidiki delujejo hkrati, se med seboj dopolnjujejo in krepijo. Gardner jih primerja s spiralo DNK. V zadnjem času te tri e-je dopolnjuje še s tremi d-ji (defence, digital in disinterested). Izpostavlja vrednost občutenja (feelings) in osvobajanja misli. Kaj otroci želijo od nas? Gardner odgovarja: »give a password«. To geslo našim otrokom daje lutka. Otroci želijo vstopnico, pravi Gardner, kjer bodo delovali samostojno in ob potrebni podpori, na primer naši lutki. Kreiranje, kjer bodo učeči se, učitelji in ostali eksperti reflektirali dileme in preigravali možnosti za boljše rešitve, možnosti sodelovanja v raznoterih skupinah, ki bodo lahko

11 Lutka(r/ica) v pedagoški komunikaciji

ključni pojmi: pretok energije v vse smeri, čutenje, komunikacija s prispodobo, protagonist, lutka se zraste z voljo in domišljijo, ritem in melodija, impresionizem in ekspresionizem, izraz doživetja, učiti se ljubiti in ljubezen izražati, empatija, kultura dajanja, interakcija, multipla inteligenca

med seboj intenzivno sodelovale, kar ves čas zgodbe naglašala lutka. Danes, ko večina otrok na tem svetu omenja, da je formalna vzgoja in izobraževanje oz. šola dolgačasna (po Gardnerju, 2012), lahko lutka prežene dolgočasje in kot odlični ekspert v učni proces najmlajših vnaša pomembna spoznanja.

Doživljanje lutke

Nekaj vtisov najmlajših

- »Lutke so, da nas ni strah, spijo pri nas, jé karkoli.« (deklica, 5let)
- »Lutka je pol človek in pol narejena iz blaga.« (deček, 5 let)
- »Je kot naš risani junak, mi je všeč, da nikjer take lutke še nisi videl.« (deklica, 5 let)
- »Lutka je, da se lahko z njo igraš, če bi bila fant bi se lahko z njo poročila.« (deklica, 5 let)
- »To je naša prijateljica.« (deček 4 leta)
- »Enkrat sem bil na predstavi, ko sem bil že tako velik kot zdaj, so bile miške na predstavi. Človek jih premika, da one govorijo, potem pa eni mislijo, da to miške govorijo. To so lutke. Tam so predstave blizu vrta. Pujsa je lutka.« (deček, 4 leta)
- »Lutka je una, k lohk plešemo z njo. Uno, da se lahko spremenimo v dobro vilo.« (deklica, 3 leta)
- »Lutka je iz Lutkovnega gledališča!« (deček, 3 leta)
- »Jaz sem lutka.« (deklica, 3 leta)

»Lutka je, da jo stisnemo, da nas ni strah.« (deklica, 6 let)

»Lutka je, da imaš luknjo za roko notri dat.« (deklica, 5 let)

»Lutka je zame vse. Mislim plišaste in trde igrače. Lahko bi bila lutka, samo če ti (vzgojiteljica) govoriš, potem tudi ona govori.« (deček, 5,5 let)

»To so marionete.« (deček, 6 let)

»To me spominja na predstavo kot da bi Srečka tko k živi v svinjskih planinah kot da bi bila predstava.« (deček, 6 let)

Nekaj vtisov staršev

»Svet lutk in njihova moč sta že od nekdaj priljubljena med otroci po vsem svetu, saj preko njih otroci spoznavajo svet, si delijo izkušnje, premagujejo svoje ovire, saj lutka tako rekoč vse ve in zna ter vse razume. Lutka ima čarobno moč, zato preko njih otroci lažje izrazijo tudi svoja čustva.«

»Učenje in vzgojo s pomočjo lutke imamo v trnovskem vrtcu priložnost spremljati že kar precej časa. Zdi se mi, da otroci z lutkami izredno uživajo, starši pa smo veseli z njimi. Lepo je videti neposredni stik, ki ga otroci vzpostavijo z lutko, in čudovito domišljjsko potovanje, na katero se odpravijo vsako leto. Prav fascinantno je, koliko se ob tem naučijo in s kakšno lahkoto vsrkavajo nova spoznanja.«

»Po mojem mnenju gre za res uspešno idejo združevanja spoznavnega ter domišljjskega, igrivega in umetniškega. Zato čestitke vsej ekipi, ki se dnevno trudi otrokom približati tako vsakodnevna občutja in znanja kot druge svetove na tako inovativen način.«

»Kot je videti, so vzgojiteljice in vzgojitelji Vrta Trnovo postali že pravi profesionalni lutkarji!«

»Lutke znajo vzgajati in izobraževati na najbolj enostaven in učinkovit način. V svoji čarobnosti govorijo neposredno z otrokom in otrok v svojem veselju domišljije sodeluje kot igralec ali gledalec, kot mu je ljubše. To

je majhno veliko srečanje, ki omogoči otroku pristno doživetje situacij, razmišljanje o njih in celovito osvajanje vsebin iz teh izkušenj.«

»Vsi skupaj pa zelo resno in zavzeto iščemo rešitve, ki bi pripomogle k raziskovanju in reševanju dogodivščin, ki jih zanje »nastavi« lutkovna protagonistka.«

»Meni osebno je projekt še toliko bolj všeč, ker vem, da je otroku lik zelo všeč, ga dobesedno obožuje in zato lahko tudi doma uporabim podoben, »pravljični« način pristopa k otroku.«

»Otroci jo imajo za 100 % živo bitje in tako v živo razlagajo, kakšne dogodivščine so imeli z njo!«

»Otroci s pomočjo skupine in vzgojiteljic iščejo odgovore in rešitve problemov, ki jih bodo nekoč srečali v vsakdanjem življenju. Spodbujajo ustvarjalnost, logično mišljenje in skozi igro prihajajo do novih znanj in spoznanj.«

»Takšni projekti so zelo zanimivi za celo družino, ker povezujejo starše in otroke v nekem novem svetu, sploh pa je zabavno.«

»Učenje s pomočjo lutke doživljam kot izredno pozitivno in na trenutke celo intenzivno izkušnjo ustvarjanja mostu med domišljjskim in realnim svetom. Otroci se s pomočjo lutke varno, na njim primeren in razumljiv način, podajajo v realen svet in pridobivajo izkušnje in vedenje o stvareh, ki se jih sicer ne bi dotaknile.«

»Lutka je sijajen medij za širjenje otroške domišljije, saj gre za neke vrste zavesti. Zdi se mi lepo, da se otroke spodbuja h kreativnosti, konec koncev je domišljjski nazor ena najbolj svojstvenih človeških lastnosti. Prav tako otroci s pomočjo lutke krepijo iznajdljivost in medsebojno pomoč, dve čudoviti in pomembni vrlini.«

»Zgodba ima vselej, poleg ostalih omenjenih lastnosti, tudi močan edukativni namen.«

»Lutka predstavlja vmesni člen med vzgojiteljem in otrokom, ki stimulatивно vpliva na pridobivanje novih znanj.«

Nekaj vtisov vzgojiteljev/ic

Lutko vzgojiteljice opisujemo in doživljamo kot: prijazno, nežno, empatično, zanimivo bitje, namenjeno učenju najmlajših. Otroci se lahko z njo poistovetijo. Je njihova prijazna rešiteljica, je izvirna. Vstopi v srce odraslega in otroka, ima dušo. Je magična, povezuje sanje z realnostjo, izmišlja si, uresničuje sanje. Z njo dosežemo vse, kar si zadamo. Odstira naše nezavedno, neizrečeno. Lutka lebdi, leti, čustvuje, se veseli, oživlja. Ko pride na mojo roko, postane moja duša. Lutka je naša motivacija za učenje skozi celo leto, je lik, tretja oseba, ki živi z nami. V nas vzbuja domišljijo. Je mehka, igriva, nagajiva, izzivalka, srčna, čutna podpornica. Sliši, je nepredvidljiva. Oživljena je in počlovečena. Ima čar, nemirni duh raziskovanja. Želi se nam približati, nas objeti. Je močna. Naša prijateljica, pomočnica pri delu, domiselna, solidarna, mavrična, ko povezuje zemljo z nebom. Je del skupnosti. Vsakega ima rada, vsem je dostopna. Je naše pedagoško ogledalo. Ima

karakter. Je naša maska, nas pooseblja. Z njo je vse mogoče, ker nas opogumlja. Lutka predstavlja »jaz« in »mi«. Ima našo dušo, srečno dušo učečih se. Oživimo jo, ji vdahnemo naše čutno življenje, jo poosebimo, da postane naša partnerica pri odkrivanju in ustvarjanju. Lutka zmore povedati tisto, česar sami brez nje ne zmoremo. Ima vse vrline človeka, ni robot, tog, brez idej. Lutka je muza.

Vtis ravnateljice vrtca

Povzeto iz pogovora: »Sem aktivna članica ekspertne skupine in prispevam v vseh dejavnostih timskega dela. Ves čas sem na razpolago tudi skupinam v oddelkih. Ves čas sem del tima in odprta za ideje in vrednote, ki jih identificirajo v učnih skupinah. Vsi skupaj se trudimo z dejanji pokazati naše razumevanje tovrstne didaktične dejavnosti.

Pri dejavnostih se zavedamo, da smo različno kompetentni na različnih področjih, zato si med seboj pomagamo, hkrati pa učni prostor ostaja odprt za svobodna prehajanja med skupinami. Otroci sami izbirajo, kje in s kom bodo podoživeli novo izkušnjo.

Velik del vodenja posvečam priložnostim za samo-ozaveščanje učnih pristopov. Vedno gremo vzgojitelji prej po učni poti, ki jo bomo kasneje prehodili še skupaj z otroki. Simulacija nas opogumi, saj znamo po izkušnji predvidevati bolje in tako je naša ponudba za otroke kakovostnejša. Vedno si vzamemo čas za refleksije, kjer opazujemo odzive vzgojiteljev in odzive otrok. Zaznavamo velike razlike v percepciji mlajših in starejših. Pri vsem je potrebno poudariti, da v literarno-didaktični zgodbi enakovredno otroci vplivajo na dogajanje kot odrasli oz. se vzgojitelj odziva na pobude in odzive otrok ter upošteva njihova mnenja, predloge, pobude, dileme v nadaljevanju poučne zgodbe. Otroci tako nenehno vplivajo na kakovost izvedbe kurikuluma. Predhodne simulacije pa pomirjajo vzgojitelje/ice v dvomih, da ne bi uspele izvesti standardov, navedenih v učnem načrtu.

Izjemno pomembno se mi zdi učenje drug od drugega, saj tako damo največ od sebe. Ustvarjamo najboljše, kar vemo in znamo ter tako ustvarjamo vedno boljše pogoje za vzgojo otrok in sodelovanje s starši. Vzgojiteljica ne sodeluje le s skupino staršev, katerih otroci so v

njeni skupini, ampak z vsemi starši v vrtcu. Pohvaliti moram vzgojiteljice, da izjemno dobro izbirajo materiale, ki pomagajo do primerne in kreativne interpretacije učnih ciljev.

Nekako so ponotranjile odprt laboratorij, ki je na voljo vsem. Osmišljanje vloge vzgojitelja in vloge otrok je naša stalna pedagoška dejavnost. Analiziramo, kako otroci in lutka odprejo čustveni prostor introvertiranim otrokom in otrokom s posebnimi potrebami. Tu smo spoznali moč otroka, ki lahko v določenih trenutkih prav on najbolje razume in zato pomaga drugemu otroku. Vsako pritožbo staršev sprejmemo kot darilo. To je dvosmerni dogovor med nami. Ta doseženi konsenz določa kakovost sodelovanja, ki temelji na nesebični skrbi za slehernega otroka v našem vrtcu.

Nenehno delamo na sebi. Imamo različna nihanja razpoloženj, kar je normalno, saj na nas vplivajo različni odzivi, a se trudimo ostati profesionalni. To je naša želja in verjamem, vedno večja zmožnost (kompetenca). Zavedam se pomembnosti samozadovoljstva posameznega strokovnega delavca, v želji, da se ustvarjalno izražamo. Klima, medosebni odnosi se mi zdijo izjemno pomembni. Vrtec Trnovo daje priložnosti najmlajšim, da se preizkušajo v strategijah, kajti, če imajo možnosti, če ni omejitev, se otroci odločajo za raznotere poti reševanja zagat. Odločajo se in odločitve znajo utemeljiti. Vzgojitelji otroke poslušajo in razumejo. To je spodbuda za oblikovanje raznovrstnih pristopov k reševanju problemov oz. sprejemanju osebnih izzivov. Prav odprte možnosti za samoodločanje ne povzročajo napetosti in agresije v učnih oz. socialnih skupinah, ampak spodbujajo humane pristope. Ne sodimo človeka, ampak premišljujemo o ravnanju in možnostih. Zavedamo se čustev in jih (so)razvijamo.

Če povzamem, vodilo dela v vrtcu je, da je vsak viden, slišan in spoštovan. Filozofija našega strokovnega dela je prispevanje posameznika. Tudi starši se aktivno udeležujejo dejavnosti na vseh nivojih. V ta namen imamo organizirane najrazličnejše komunikacijske kanale, kjer se lahko vsak ves čas aktivno vključuje v proces vzgoje in izobraževanja in prispeva po svojih najboljših močeh. Vsi se zavedamo poslanstva v smislu razumevanja svoje vloge pri otrokovem razvoju in ustvarjanje zanj optimalnih pogojev, da se otrok lahko izraža in ob tem občuti srečo. Kultura organizacije dela je res

na visokem moralnem oz. profesionalnem nivoju. Da vzdržujemo tako visok standard profesionalizacije, kadru ves čas zagotavljamo optimalne pogoje, posodabljanje oz. razvoj vzgojno-izobraževalnega programa. Kader je spodbujen za osebni razvoj, za razvoj njihovih lastnih močnih področij. Zavedamo se pomembnosti stalne podpore pri krepitvi izobraževanja posameznega strokovnega delavca. Kolegi se med seboj povezujejo na horizontalni in vertikalni ravni izvajanja kurikuluma, izvajamo paralelni tok dela s posameznimi strokovnimi timi, skupaj z eksperti snujemo metodologijo in se ves čas, vsi skupaj vključujemo v proces akcijskega raziskovanja našega izvedbenega kurikuluma. Kultura organizacije je pri stalnem posodabljanju kurikuluma izjemnega pomena.«

Povzetek vtisov

Otroci lutko doživljajo podobno kot si želijo, da bi bile otrokom posredovane lastnosti prijetnega učnega vzdušja, varnega zavetja za igro in lastno premišljevanje. Lutko vzgojitelj/ce in otroci sinhrono doživljamo kot nekaj prijetnega in spodbudnega. Otroci doživljajo lutko kot priložnost za gledališko igro in vrtec kot prostor za uprizarjanje miselnih predstav. Lutka je igrača in snov za lastno ekspresijo. Otroci in starši ter vzgojiteljice Vrtca Trnovo doživljamo učno gledališče kot umetniško, ne le pedagoško ustanovo.

Iz fotografij (neverbalnih sporočil) je zaznati: dotike, smeh, zbliževanja, radovednost, moč odkrivanja, sprejemanja, poslušanje, sodelovanje, pomoč, zanimanje za dialog, prenos energij, opazovanje gibov in govora, neposredno učenje, spodbujanje hotenja in volje, izkušanje prijaznega okolja, zanimanje za počutje, potrebe drugih, želje in izzive, zabavo, predstavljanje, prikazovanje, sporočanje, skupno ustvarjanje, odzivanje, domišljijско predstavljanje, kolektivno zavedanje, prijaznost, vnetost premišljevanja, zbiranja in sporočanja misli. Zaznavamo strast, približevanje otroku, hotenje, ubesedovanje, gibanje, ustvarjanje trenutkov časa in prostora dogajanja, intenzivno opazovanje – zaznavanje vtisov in izrazov. Starši kot posredni opazovalci ugotavljajo, da je tovrstna vzgoja enostavna in učinkovita, spodbujevalna, ponuja aktivno vključevanje najmlajših v svet učenja. Predstavlja

jim standard kakovostne vzgoje in izobraževanja, pogoj za trajnejši razvoj mlajših generacij.

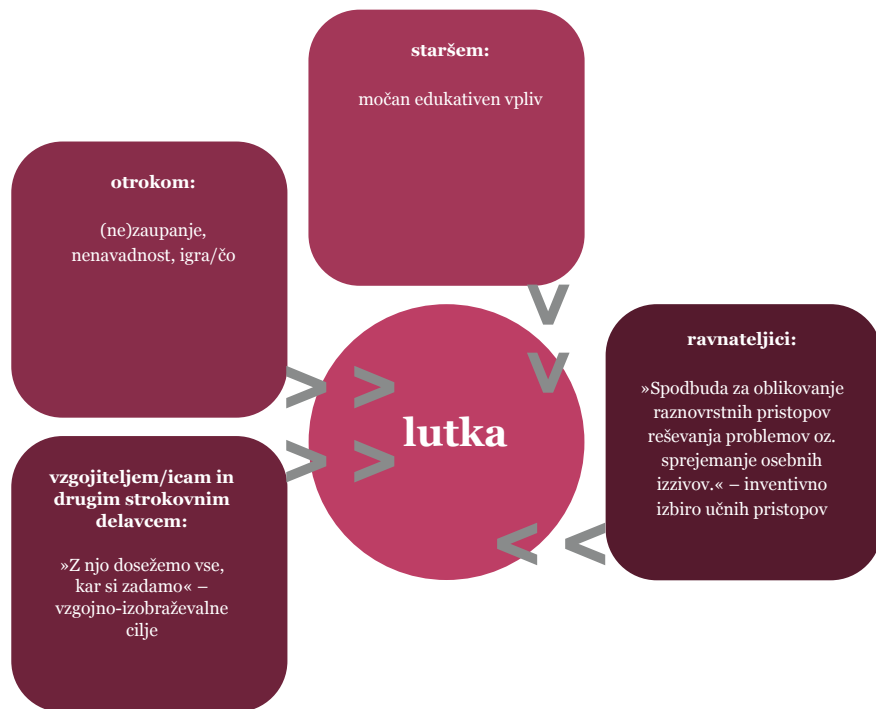
Lutka je medij, ki pritegne ljudi v kolektivno izkušnjo. Vzgojiteljice sprožajo odzive otrok. Vzgojitelj usmerja in povratno informira. Lutka ima dodatno moč, usmerja tudi vzgojitelja. Vzgojitelj vpliva na čustveno doživljanje in izražanje. Z lutko gredo po svetu odkrivanja. Učenje je simulacija v namišljenem teatru (po Walterju Brogginiju).

Ravnateljica Vrtca Trnovo vodi vzgojno-izobraževalni proces z delitvijo vlog oz. odgovornosti med celotno ekipo (angl: share management). Gradi na medsebojnih medkolegialnih odnosih in goji ekipno (so)delo(vanje). Prav v tem pristopu se koncentrira moč moštva, medsebojno

12 Kaj lutka komu pomeni

13 Pedagoški dialog v Vrtcu Trnovo

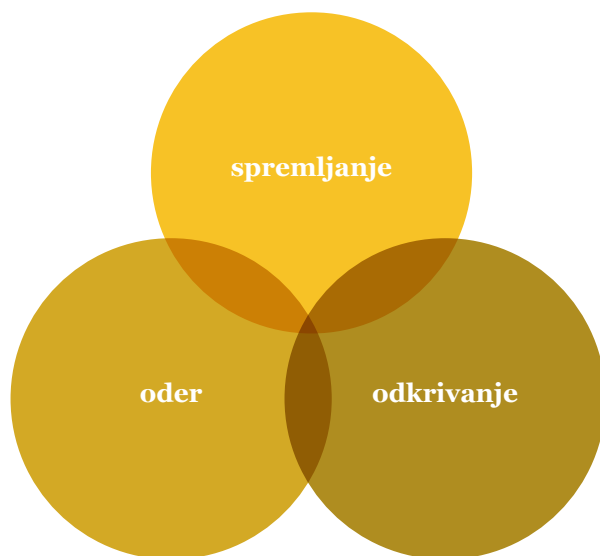

zaupanje, varnost, ki so jo deležni tudi otroci in starši. Delujejo humano. Duh vrtca veje navdihe. V dinamiki sožitja se izjemno intenzivno pretaka tok vtisov in izrazov (impresij in ekspresij). Prostor spodbuja ustvarjanje.

Vas izvedbeni kurikulum Vrtca Trnovo spominja na Goethejevo vzgojo; na njegovo babico, ki mu je pričarala svet preko teatra – majhnega odra, kjer je lahko mladi Wolfgang uprizarjal na svojem odru, ki mu je predstavljal svet učenja, osebnih izpovedi in kot pravi sam v avtobiografiji pomagala, da je postal umetnik in znanstvenik (povzeto iz avtobiografije)?

Kaj se je izkazalo kot novost, kot pomemben del, ki vpliva na odprtost izvedbenega kurikuluma? V prvi vrsti načrtno, sistematično spremljanje in stalno medsebojno povratno informiranje. Spremenjena kontrola dela oz. sodelovanja je odprla možnosti za »več« in »bolje«. Spremljanje dejavnosti rojeva nove ideje, scenarije za vzgojo in izobraževanje, za igro, ki je vedno bolj dovršena, za načrtovanje aktualne podpore v osebni in kolektivni rasti, za oblikovanje unikatnih učnih odrov in podporo strokovnjakov. Spremljanje dejavnosti omogoča raznotere, vedno bolj odprte oblike učenja, kot na primer učenje z metodo odkrivanja. Vsi trije elementi so pomembno, smiselno med seboj povezani v enovito celoto. Le ob kakovostni spremljavi pride do unikatnih butičnih učnih idej in le odprta komunikacija verjame v odkritja. To je odprto učenje na vseh didaktičnih ravneh: pri izbiri materiala, pri opredeljevanju vzgojno-izobraževalnih ciljev, pri navodilih za učenje otrok, pri vzgojiteljevem pedagoškem vodenju, pri njihovem samoizobraževanju in sodelovanju z vodstvom ter eksperti od zunaj. Komunikacija je

14 Trije inovativni elementi pedagoške inovacije v medsebojnem sožitju Vrtca Trnovo v letu 2013/14

dinamična, razpredena in kaj hitro bi se lahko izgubili, če nam ne bi didaktične poti nakazoval naš Didaktični zemljevid. Z njim smo varni.

Spremljanje

Vprašanja vzgojiteljic o obliki spremljanja

Kaj se zgodi, če so moja pričakovanja velika in povratna informacija otroka ne odgovori mojim pričakovanjem?

Negotovost je večja, ko menjam skupino otrok, ko prehajam od starejših k mlajšim. Kaj naj spremljam/o, kako usklajujem/o predznanje s pričakovanji (osebnimi in nacionalnimi). Spremljanje jemlje čas za beleženje, zato še iščem/o najkrajšo, a učinkovito možno pot. Kdaj oz. kako naj hitro in učinkovito zbiram/o podatke, je še ena od naših dilem, ko se pilimo v konstruktivistično naravnem formativnem spremljanju vzgoje in izobraževanja najmlajših.

Refleksija Didaktičnega zemljevida

Didaktični zemljevid nas spomni na refleksijo doživetij, na ubesedovanje, presojanje kakovosti in načrtovanje novih možnosti. Refleksija

je mehanizem, ki poganja naša načrtovanja (izhodišče) in dejavnosti naprej. Od nas zahteva dober premislek o tem, kako se bodo zbirali podatki in kakšna merila uspeha se bodo opredeljevala, da bi naš miselni proces zorel in ga bi kurikulum v tem pomenu sledil, se torej spiralno nadgrajeval (spiralni kurikulum po Brunerju, 1966).

Ču(t/d)enje

Otrok in vzgojitelj/ica čutimo in s čutili dojemamo svet. Miselni proces poteka med štirimi osnovnimi miselnimi ključnimi elementi: spomin, razum, domišljija in presoja, ki so si med seboj soodvisni. V spominu ostane tisto, kar smo presojali in v zavest pride tisto, kar smo si predstavljali. S čutenjem, čutnimi zaznavami od zunaj (čutili) in s čudenjem, čutnimi zaznavami od znotraj (čustvi) povezujemo med seboj osnovne štiri miselne procese.

Trud(enje) kot oblika odziva se povezuje z motivacijo; motivi in akcijo oz. voljo za izvajanje dejavnosti. Za dosego želenega cilja se čud in trud smiselno izmenjavata med seboj. Kant v Gavrić (1991) razodeva, da je za dojemanje pomembno ravnoesje med čudmi in trudom.

Dojemanje

Dojeti pomeni sprejeti v zavest. (Raz)brati slike, besede, dogajanja, misli. To je intenzivno opismenjevanje, razvoj zmožnosti za vedno bolj samostojno pridobivanje informacij, za njihovo povezovanje in interpretiranje ter vedno bolj samostojno ustvarjanje celostnih pomenskih predstav. Spremljanje torej sprejemamo kot zavestno zaznavanje, razumevanje, proces spreminjanja fizičnih rezultatov v občutja za razumevanje izkušenj in interpretacijo. Detektivsko branje (»razbiranje«) je proces dekodiranja in razumevanja, ki

pa ne uspe brez kakovostnega formativnega spremljanja in brez bogatih povratnih informacij, ki »nahranijo« ustvarjalce za prihodnje razmišljanje in delovanje. Pozornost je kognitivni proces, ko prevlada um; osredotočenost na učni magnet, koncentracijo in zavedanje. Dojemanja brez osredotočenosti na vsebino torej ni. Senzorni organi vzpostavijo odnos s kognicijo, ko aktivirajo delovni spomin. Pozornost aktivira delovni spomin in koncentracijo za prepoznavanje in prevajanje informacije iz ene v drugo obliko. Detekcija je prepoznavanje, dekodiranje pa prevajanje informacije iz ene v drugo obliko.

Zavedanje

Zavedamo se, da so tudi najmlajši izkušeni, bogati s (pred)znanji. To bogastvo vzgojiteljice vtremo v temeljno literarno-didaktično zgodbo. Kurikulum oblikujemo iz potreb in pričakovanj naših socialnih učnih skupin. Bruner temu reče sodelovalno učenje (ang.: collaborative learning v Leonard, 2002). Konstruktorji kurikuluma se osredotočamo na otrokovo mišljenje in njegove dejavnosti. Nismo primarni dovodniki znanja, ampak podporniki (angl.: scaffolding

approach po Brunerju v Leonard, 2002) in dirigenti izvajanja projekta. Otrok nikakor ne želimo ovirati pri – kar se da – samostojnem, razvojnem spoznavanju sveta, želimo pa imeti dober pregled nad učenjem in zagotavljati potrebno varnost v rasti oz. razvoju.

Zgodba konstruktivistov

Za konstruktivistično teorijo stoji več edukacijskih paradig oz. modelov konstruktivizma, kot na primer Vygotskijev model socialnega konstruktivizma ali situacijskega učenja Jane Lave, ali pa Piagetova razvojna teorija (Piaget's developmental learning theory) in ne nazadnje Brunerjev model učenja z odkrivanjem (v Leonard, 2002. <http://www.questia.com/library/101312823/>

learning-theories-a-to-z). Skozi proces akomodacije (prilagajanja) se menjajo obstoječe kognitivne strukture, saj iščejo smisel novim dogodkom. Posameznik skozi asimilacijo (prisvajanje) interpretira dogodke na osnovi obstoječih miselnih struktur. Smisel Brunerjevega učenja z odkrivanjem je v tem, da si otrok zapomni koncepte, če raziskuje sam s svojim predznanjem. V procesu raziskovanja dela tudi napake, a to je integralni del učnega procesa, izboljševanja obstoječega vedenja. Pomembno je, da otrok z učenjem zori, je samomotiviran in vedno bolj izkušen, da lahko del učenja prevzame aktivno in samostojno, da sam konstruira strukture učnih vsebin in jih preverja. Obratno pa je, če bi vzgojitelji sami oblikovali vsebino in prostor za raziskovanje, odkrivali in opozarjali na napake in zahtevali dokazovanje obvladovanja učnih vsebin.

Menimo, da je poti do resnic več. Tako je razmišljal tudi Vygotsky in prav zato obogatil teorijo s socialnim učenjem. Vygotsky se osredotoča na kakovostno moč in pomoč otroku pri njegovem konstruiranju vsebin (v Leonard, 2002). Otroci iščejo pristope, ki omogočajo učinkovito interakcijo in razmišljajo o sistemih mentalnih konstrukcij. Konstruktivizem išče prostor učečemu za čim bolj odprto učno okolje, v katerem gradi svoj novi pomen z

uporabo novega znanja. Novemu znanju daje pomen, zato oblikuje prenovljeno vsebino in gradi nov miselni produkt.

Konstruktivizem in humanizem sta si podobna v tem, da sta oba usmerjena na samousmerjanje, samokontrolo, samouravnavanje, avtonomijo učenja in v osebnostno rast skozi aktivno prispevanje v učnem procesu (v Leonard, 2002).

Konstruktivizem je izrazito svoboden učni proces in tega se zavedamo ves čas načrtovanja, izvajanja in spremljanja ter vrednotenja procesa prilagajanja na svet. Tovrsten način dela daje mladim raziskovalcem možnost odkrivati na sebi lasten način in s tem odkrivati sebi lastne strategije in njih izbiro oz. izbiro orodij in šele na ta način se otrok čuti svobodnega. Kakovostno formativno spremljanje nam vsem omogoča aktualno, zanimivo interakcijo kot obliko učenja, zato je postalo pomemben element vzgajanja in izobraževanja oz. Didaktičnega zemljevida.

Pedagoški oder

Oder kot prostor in kot podpora lutkarja

Učni oder vzgojiteljev/ic Vrtca Trnovo je odprt učni prostor, ki upošteva potrebe in pričakovanja učečih se. Premislimo, kje je za določeno izkušnjo učni prostor bolj zanimiv in privlačen. Kdaj bodo mladi lažje umevali, spoznali? Kje je prostor varnejši in je čutiti ustvarjalni vzgon? Razmišljamo, kateri dogodki v okolju bodo otrokom omogočili učinkovitejše uvide. V skladu z naštetimi merili izbiramo lokacije, učne vire, orodja, vse z namenom, da si otroci pridobijo zanimive in trajne izkušnje ter da si gradijo trdno miselno shemo sveta.

Podporni oder (angl. scaffolding), ki ga omenja Bruner, pa podpira mlade pri samostojni (nad)gradnji znanja. Idejo je pred Brunerjem razvil Vygotsky z območjem bližnjega razvoja (zone of proximal level of development) ob podpori odraslega. Če želimo natančno vedeti, kje smo in kam bi radi šli, ni težko opredeliti bližnjega učenja, a za to je nujno stalno spretno spremljanje in ustrezna »nahrnitev« (angl. feedforward) za nadaljnje

učenje. Didaktična podpora vzgojitelja je njegova zmožnost zaznavanja potreb in pričakovanj učečega se in hkrati sposobnost ohranjanja učnega ritma in melodije. Za sledenje dinamiki umevanja skupine otrok ni potrebno le dobro empatično zaznavanje, ampak tudi spoštljiva besedna okretnost ter zaloga znanja.

Lutka je miselna opora

Na oder pride lutka, ki vabi otroka, da se vživi vanjo, v njeno situacijo in njen način mišljenja pa tudi v druge prisotne, ki družno pomagajo razvozlati zagato. Otroku lutka(r/ica) ponudi možnost za razumevanje stvari iz različnih zornih kotov, kar je pogoj za razvoj miselne tolerančnosti, inovativnosti, poleg čustvene

intelligence in sposobnosti empatije. Otroka razbremeni strahu pred avtoriteto, da lažje vzpostavlja kontakt/e med ljudmi (po Bastašić, 1990).

Doživetje

Doživetje je subjektivno celovito opazovanje, pridobljeno skozi dojemanje in lastno (u)videnje ter samonadzor. Iz izkušenj rastejo spoznanja, uvidi kot najvišja stopnja človekove modrosti.

Svet čutimo. Možgani sporočila preoblikujejo v zaznave, da si razlagajo, na primer vidne dražljaje. Marsikdaj na primer preslišijo, še pogostejše, kar se nam ne zdi pomembno. Občutek je pravzaprav izkušnja. Občutenje je odvisno od okoliščin – okolja. Čut je vodnik in merska enota oz. orodje za natančnejšo oz. boljšo presojo. Čuti so antene, s katerimi sprejemamo, dekodiramo in opredelimo oz. kategoriziramo vtis oz. sporočilo, ga prepišemo, da se vtisne v svoje asociativne zveze in sprostimo kemično-fizikalno reakcijo, da se zgodi interpretacija vtisa – proces razumevanja – predstavljanja (imaginacija). Vse z namenom, da se odzovemo.

Odziv v glavi izrazi že podzavest in zavest reakcijo. Reakcija je

sporočilo za druge nove vtise, ki jih začuti oseba s svojim dejanjem, začuti jih tudi oseba, kateri je odziv namenjen. To je čutni dialog oz. komunikacija. Vtis in izraz nista le goli informaciji, ampak energijski pretok, prenos s svojo vrednostjo, s svojim vplivom. Ta energija prehaja v drugega preko čutne zaznave (percepcije). Vsaka energija nosi svojo sporočilo – kodo – kemično-fizikalno spojino – sestavino, ki vpliva na odziv. Hormoni prilijejo spojini okus duha. Žleze imajo encime. To so kemične spojine, ki jih poganja fizikalna prenosna energija. Zato učenje ni in ne bo le goli prenos informacij, sporočil, kajti vsako sporočilo oz. boljše celovit vtis, ima svojo noto – esenco (duh). Ko se duh predela v nas z našimi kemičnimi encimi, okusimo vtis v vsej svoji globini in se kot unikat vtisne v našo asociacijsko mrežo (po Suderland, 2010).

Izkušnjska oz. doživljajska pedagogika

Izkušnjska pedagogika, ki jo omenja Dewey (1938) opredeljuje tako filozofijo vzgoje in izobraževanja, ki opisuje proces med otrokom in vzgojiteljem, ki injicira direktno izkušnjo v učnem okolju in vsebini. Dewey (v Leonard, 2002, <http://www.questia.com/library/101312823/learning-theories-a-to-z>) jo opredeli kot organsko (angl.: organic schools – organske šole, ki jo je vodila tudi njegova hči Evelin) in v tem smislu celovito vzgojo in izobraževanje, kjer je omogočeno doživljanje. Če si poleg, potem lahko vplivaš na dogajanje. Vzgojitelji/ce konstruiramo pedagoška doživetja v projektne učnem okolju.

Doživljajska pedagogika je živa slika, izziv mišljenju, učenju in ravnanju tako pedagogom kot ostalim učečim se. Doživljajska pedagogika je nepovnljiva, enkratna meni Bullens (1991 v Krajncan, 1999). Učenje kot pedagoško doživljanje ima izjemno socialno moč in vpliva tako na otroka kot tudi na vzgojitelja, posredno še na starše. Ni le spontano, je načrtovano, utemeljeno in transparentno (Ziegenspeck, 1992 v Krajncan, 1999). Eno temeljnih meril doživljajske pedagogike je, da vsebuje doživetje in izkustvo na naraven način. Temelji na soodgovornosti vseh udeleženi, ki se trudijo

za uspeh projekta. Učenje poteka v socialnih odnosih, kar vsebuje določeno mero tveganja, a hkrati krepi sposobnost vsakega od nas.

Doživljajsko celosten osnutek označuje »srce, roko in razum« (Ziegen-speck, 1992, str. 23). Vsi trije elementi skupaj sodijo in tvorijo celostnost človekovega življenja in socialnih odnosov, pri čemer služi srce za življenje in ljubezen, roka za ravnanje in upravljanje, razum za učenje in usmerjanje. V celoti treh elementov naj bi svet imel smisel, saj podaja posamezniku samozavest in emancipacijo. Neposredno učenje s srcem, roko in razumom v resničnih okoliščinah in z ustvarjalnimi osnutki reševanja problemov ter lastnostjo socialnih povabil se vzgajamo (prilagajamo med seboj).

Doživljajska pedagogika je način vzgoje, kjer je v ospredju sposobnost doživljanja, samoobčutenja in reflektiranja socialne in dejanske situacije. Izkušnja je pridobljena skozi lastno doživetje in lastne uvide ter samonadzor. Bistveni namen je doživeti in razumeti bivalno okolje in vedenja v njem. Doživetja so nujna za celostni osebni razvoj. Izjemen pomen v tovrstni

pedagogiki ima pogovor in sposobnost poslušati. Pri tovrstnem vzgajanju moramo biti odprti in prožni v umevanju.

Narava svobode je zanimiva. Svobodnejši si, ko si aktivno vključen in ko lahko vnašaš svoja spoznanja v svet sobivanja. To velja tako za nas vzgojitelje kot otroke in njihove starše, ne le za vodstvo. Vzgoja in izobraževanje je intelektualni razvoj skozi izkušnje oz. doživetja. Le takrat veš, kdaj si lahko uspešen.

Cilj je zunaj in znotraj nas

Cilj je sestavljen iz premisleka o tem, na kakšen način se bomo odzvali. Odvisen je od strategije oz. pristopa delovanja, metod in tehnik, ki jih bomo izbrali, od premisleka kaj, vsebine, motiva, želje po prilagajanju, izkušnjah in vrednotah oz. načinu presoje. Cilj je odvisen od volje (sprejemnika in oddajnika, od fizikalno-kemičnih procesov), od vprašanja, ali se želim mrežiti, izraziti, sprejeti vtise, sem odprt, dostopen za nova znanja, imam pogonsko energijo oz. potencial za gibanje in za sprejemanje vtisov ter za oddajo ekspresij. Volja ima zvezo z dosežkom oz. uspehom (predhodnimi in načrtovanim). Odvisen

je torej od nas, naše osebnostne naravnosti in stila odziva. Introvertirani se drugače odzovejo – dosega jo cilj – kot ekstravertirani.

Vzgojitelji moramo poznati sebe in otroke, predvidevati, kakšen je naš vpliv in vpliv otrok, kaj lahko v scenariju učenja predvidevamo, sprožimo, kako in kdaj naj reagiramo. Poznati moramo čustvena spektra jeze in strahu oz. spekter čustvenih kombinacij, ki privedejo do različnih reakcij. Čustvena inteligenca (ozaveščanje, razumevanje čustvenih vtisov in odzivov, sposobnost čustvenega reagiranja, komuniciranja in ustvarjanja atmosfere (klime, odnosov) so na preizkušnji pri vseh v socialni učni skupnosti. Dobro je, da je vzgojitelj poučen o učnih teorijah in splošnih možnostih za njihovo rabo, dobro je, da pozna čustveno enciklopedijo in predvideva čustvene kombinacije prevladujočih tipov, ki določajo stil/e učenja oz. značajske lastnosti, dobro je, da vzgojitelj pozna teorije poučevanja – ustvarjanja vtisov v učnem okolju in enciklopedijo pojavov ter področja znanosti, humanizma oz. vsebin kot učnih magnetov (po Sudeland, 2010). Vzgojitelj namreč predvideva hkrati in spiralno (navzgor, sledi rasti), kot DNK forma

(kaj – kako – zakaj): 1. kaj v smislu vsebin, pojmov, pojavov, magnetov za prilagajanje v okolju, 2. kako nekaj deluje, način, kako udje in glava v okolju oblikujejo načela, delujejo in odslikavajo, 3. zakaj v smislu odnosov, čustev, volje, stilov učenja, dela, odzivanja za oblikovanje odziva oz. vtisa za njega in druge. S tremi vprašalnicami vzgojitelj razmišlja o tem, kako se človek opismenjuje, razumeva in s tem razbremenjuje sebe in druge v okolju.

Odkrivanje

Govorimo o odkrivanju kot o metodi oz. strategiji učenja, delovanja.

Odkrivanje se začne s potrebo

Odkrivanje se običajno začne s potrebo, željo, notranjim vzgibom, lahko celo s poslanstvom. Običajno je zabavno in vznemirljivo. Proces iskanja podpira čudenje in željo po še ter po neodkritem, kar pa pogosto že vnaprej predvidimo. Čudenje je močna motivacijska sila za spodbujanje nadaljnje otrokove radovednosti, težnje po odkrivanju, radosti počenja, uživanje v življenju (v Gobec, 2008, str: 140).

Lutka nas popelje do čudenja

Lutka(r/ica) nas popelje do čudenja, zato je lutka izjemno motivacijsko sredstvo za bogatenje in senzibiliziranje otrokovega čustvenega in socialnega potenciala, saj terja, da se otrok vživi v situacijo in način doživljanja (po Gobec, 2008, str: 140). S tem razvijamo preddispozicije za motrenje stvari z različnih zornih kotov, kar je predpogoj za razvoj socialne tolerantnosti, fleksibilnosti umevanja in inovacije (posodabljanja na novo) za otrokov razvoj čustvene inteligence in sposobnost empatije, da bi sprednji čelni reženj udeleževal svoj namen.

Odkrivanje je metoda

Odkrivanje je po svoji naravi odprto, preiskovalno delo; iščemo in povezujemo ter razlagamo dokaze. Pri odkrivanju običajno nisi sam, ampak gre za kooperativno, včasih kompetitivno sodelovanje. Pri odkrivanju nas zanima, kaj odnosi in pojavi, zato smo odprti za principe delovanja. Običajno želimo raziskati in oblikovati novo vsebino, jo osmisliti, ji dati pomen, jo ozavesiti. Če želimo odkriti, moramo iskati, slediti, spremljati, opazovati, spoznavati. Um in čuti so gibki, prožni, odprti. Običajno najdemo, kar iščemo. Cilj je predviden. Si ga predstavljamo in se sprašujemo po njem. Pri odkrivanju spoznavamo ključne vrednosti, preverjamo in prevajamo. Raziskujemo tako, da analiziramo, razstavimo, primerjamo in ugotavljamo odnose ter zveze, povezujemo, sklepamo, posplošujemo, predlagamo spremembe,

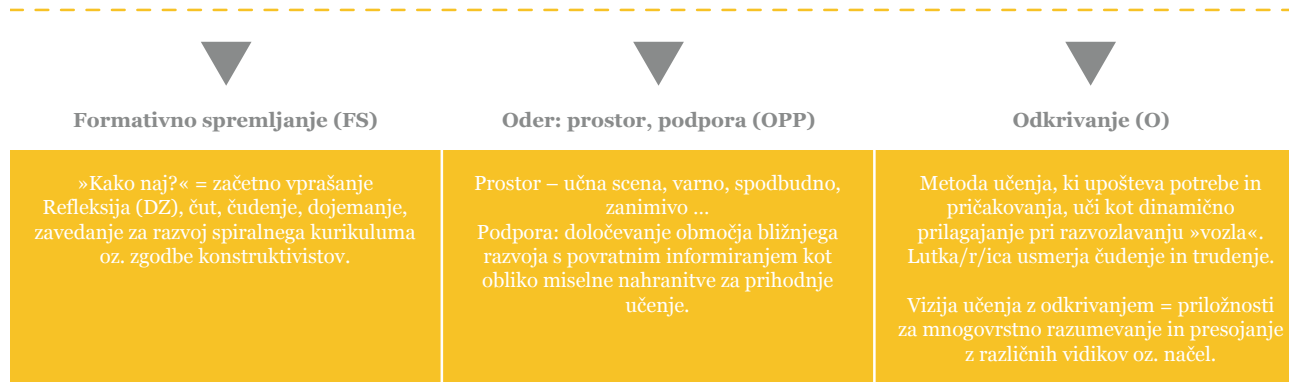
izboljšave, nove vrednosti. Razkrito postavimo nazaj na svoje funkcionalno mesto, da ostaja okolje varno in zanesljivo. Tudi lutke. V ta namen konstruiramo miselne procese, razvijamo kognitivne možne miselne relacije, humano sprejemamo in toleriramo spoznanja drugih.

Iz teorije konstruktivizma

Odkrivanje sveta oz. učenje z odkrivanjem (angl.: discovery learning) ima svoje mesto v konstruktivistični teoriji učenja. To obliko učenja opredeli Jerome Bruner kot aktivno učenje, učenje, ko si mora aktivni zapomniti koncepte, če želi odkrivati na svoj način, po svoje. Učeči se koncepte vključuje v svoje učenje, jih prevzema in vgrajuje v svoj miselni kontekst in strukture na način, da so skladne z učenčevim predznanjem in izkušnjami (v Leonard, 2002).

Predpostavlja se, da je otrok za učenje z odkrivanjem dovolj zrel oz. dorasel izzivu, da je osebno motiviran in izkušen za aktivno sooblikovanje in strukturiranje učne vsebine. Vzgojitelji smo predvsem inovativni spodbujevalci, ki podpremo učno pot in spremljamo rast učenčevih moči oz. darov in talenta v aktivnem učenem

Odprt izvedbeni kurikulum = svobodna, a smiselna izbira materialov oz. virov, ciljev, metod poučevanja in učenja, samoizobraževanja, kontrole, ..., uporaba Didaktičnega zemljevida (DZ)

15 Kaj nam pomeni odprt izvedbeni kurikulum?

16 Trije inovativni elementi pedagoške inovacije v medsebojnem sožitju Vrta Trnovo v letu 2013/14 s ključnimi pojmi

procesu. Otrok potrebuje shemo, na kateri predela in gradi oz. dodaja kontekst, na osnovi katere lahko sklepa, povezuje, postavlja hipoteze in se odloča. Če je otrok aktivno vključen v oblikovanje konteksta (vsebine), lahko veliko bolj razume oz. oblikuje svoje znanje (vedenje) v miselnem procesu transformacije (preobrazbe).

Ravno obratna je, če vzgojitelj sam formira in konstruira vsebino, kjer je malo časa in prostora za učenje otroka, za njegovo samoodkrivanje in stopnjevanje razumevanja. Pri tem lahko uporablja raznotere vire pa tudi internet in hipermedije, vse z namenom asociativnega (povezovalnega, odnosnega) učenja (associative thinking patterns), asociativnih zvez in naravnih vzorcev – vzorčenj.

Vizija odkrivanja

Profesor Jerome Bruner v svojem poznem raziskovanju učenja z odkrivanjem priporoča takšno učenje za najmlajše in pri tem dodaja, da naj v vrtcih 21. stoletja učenje omogoča predvsem: 1. multiplo (mnogovrstno, mnogotero) razumevanje, 2. opazovanje in presojanje z različnih perspektiv (z različnih stališč, vidikov), tudi perspektivno z vidika pogleda na prihodnost in 3. z vidika principov primerjanja (Bruner, <http://www.education.ox.ac.uk/about-us/video-archive/multiplace-of-understanding-from-kindergarten>, perceptiveness, perspective, comparative principle). Učenje z odkrivanjem vključuje elemente smiselnega učenja tako z vidika motivacije kot zmožnosti razumevanja in t.i. situacijsko učenje z vidika vključevanja časovne komponente sedanjega časa v učni prostor (angl: situated learning approach).

ključni pojmi: sistemsko spremljanje, stalno medsebojno povratno informiranje, unikatni učni odri, svobodni učni proces, odkrivanje na sebi lasten način, trdne miselne sheme sveta, bližnje območje razvoja, vživljanje, preslišanje nepomembnega, občutek je izkušnja, čut je merska enota za presojo, soodgovornost, samonadzor, situacijsko učenje

Spoznanje

PDL je projekt, ustanovljen na filozofiji sožitja. Obstaja z literarno-didaktično zgodbo, z razvozlanjem življenjskih zagat. Projekt vodi lutka(r)/ica v sožitju z otroki. Zgodba nastaja in ostaja kot poročilo na Didaktičnem zemljevidu. V PDL uživajo in vanj verjamejo vsi: vzgojitelji/ce skupaj z vodstvom, otroci in njihovi starši. PDL kaže na vrednote sožitja in njegovo ohranjanje z načelom povezovanja (sožitje kot stalna povezanost) dosežkov in igre med seboj. Ob tem pa omogoča doživljanje lepega, ravnovesje med željo in ustvarjanjem. PDL predstavlja unikatne, neponovljive življenjske zgodbe. Člani PDL se naučijo misliti in (so)delovati. Na lastni koži doživijo cilj kot srečo. PDL vrašča v mlade generacije in njihove učitelje varno in zanesljivo raziskovalno (razvojno) življenje, ki je bistvo našega obstajanja.

Svet odkrivanja vidi Bruner na konstruktiven način, prav tako tudi mi. Bruner se fokusira na kurikulum in njegovo oblikovanje na način, ki omogoča programsko obogatitev in dovoljuje učečemu dosegati optimalno znanje, nadpričakovano znanje, znanje brez meja v smislu tradicionalnega učnega okolja, kajti otroku je dovoljeno in omogočeno, se ga celo podpira pri oblikovanju učnega okolja, ki spodbuja odkrivanje sveta znotraj učilnice. Prav tako vzgajanje nas veseli. Bruner spodbuja odprto edukacijo za optimalni osebni razvoj kadrov in učencev, formativno spremljanje s povratnimi informacijami, ki nahranijo otroka in vzgojitelja za prihodnje odkrivanje sveta,

za njegovo razumevanje in izražanje v njem. To je naš model vzgoje in izobraževanja. Bruner spodbuja raziskovanje v smislu analize, razstavljanja, primerjanja in ugotavljanja odnosov in zvez, povezovanja, da lahko v nadaljevanju sklepaš in posplošuješ, predlagaš spremembe, izboljšave, nove vrednosti. To počno naši otroci skupaj z lutko/arjem. Razkrito postaviš nazaj na svoje funkcionalno mesto, da ostaja okolje varno in zanesljivo – trajno. V ta namen konstruiramo miselne procese, razvijamo kognicijo oz. možne miselne reakcije in humano sprejemamo ter toleriramo spoznanja, tudi drugih. Lutka odide, ko, oz. ker ni več potrebna, saj izkušnja ostaja del nas, naše osebnosti (po Bruner, v Leonard, 2002).

Ljubezen oz. ljubeči odnosi so eno od daril narave, meni Suderland (2010, str.: 183). V vsakem od nas so osnovni genski sistemi sposobnosti za ljubezen, odvisni od izkušenj, še zlasti pridobljenih v otroštvu (prav tam, str.: 184). Ljubiti v miru pomeni povezovati ljubezen z globokimi stanji dobrega počutja. Človek, ki ga ljubimo, prinaša v naše življenje varnost, tolažbo in smisel. Vidimo ga stvarno in imamo osnovno zaupanje vanj. Ljubiti v miru pomeni

počutiti se zelo varnega (prav tam, str.: 184). Igra, ki jo vodi otrok, aktivira čudovite opioide, ki znižujejo raven stresnih hormonov. Kdor zna ljubiti, zna tudi ublažiti stisko ljubljene osebe. Duševno zdravje in sreča sta odvisna od sposobnosti za ustvarjanje globljih človeških odnosov. Kakovost komunikacije z drugimi ljudmi je zagotovo najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na kakovost življenja. Dobra povezanost z drugo osebo namreč pomeni, da smo bolje povezani s sabo in z življenjem. Poleg tega samega sebe spoznamo v odnosih z drugimi in tudi razvijamo se lahko samo po zaslugi odnosov z drugimi, piše Sudeland (2010, str.: 217).

V Vrtcu Trnovo doživljamo transcendenco Rousseaujevske pedagoške ljubezni, saj se zavedamo, da je naša lutka, kot na primer Ostržek, ena velika želja po samouravnavanju, bistrenju lastne pameti z idealom postati »fant od fare«, človek, ki ga družba spoštuje. Z močno voljo in vztrajnostjo je namen naučiti se misliti, presojati in si postavljati vrednote oz. cilje na življenjski poti (po Collodi, 1968). Prav to imamo v mislih vzgojitelji/ce in mladi Vrtca Trnovo. Dinamični večplastni izvedbeni kurikulum, ki ga ponujamo in vodimo s pedagoško ljubeznijo, mlade bodri pri odkrivanju sveta.

ključni pojmi: projekt, sožitje, zgodba, voz, lutka/r/ica, Didaktični zemljevid, konstruiranje, odkrivanje, znanje brez meja, vzgajanje, ki veseli, odprta edukacija, formativno spremljanje s povratno informacijo, ki nahrani za prihodnji razvoj, lutka kot izkušnja ostaja del nas, dinamični večplastni kurikulum ponujen s pedagoško ljubeznijo, ki mlade bodi pri odkrivanju sveta

Terminološki kotiček

Didaktični zemljevid	skupen dinamični načrt poteka izvedbe vzgoje in izobraževanja (program vrta) in predstavlja celovito sliko pedagoškega komuniciranja v vrta (glej vir Antič, Pedagoška inovacija. Didaktični zemljevid, 2013)
komunikacija v lutkovni dejavnosti	komunikacija s pomočjo medija – lutke (po Korošec, 2014)
lepota	temeljna človekova potreba (po Maslowu v Ferruci, 2010), ki gradi človekovo inteligenco
literarno-didaktična zgodba	izvedbeni kurikulum Vrta Trnovo
lutkovni laboratorij	prostor za raziskovanje in simuliranje
miselni boj	oblika medsebojne podpore
pedagoška zgodba	spiralni proces nadgrajevanja (pred)znanj, spiralni kurikulum po Brunerju (1966)
rdeča nit	raziskovalna tema
samoobvladovanje	eden od pomembnejših Sokratovih življenjskih ciljev
učno sožitje	pedagogika skupnosti
vozel	pedagoški izziv (angl. <i>conundrum</i>)

Uporabljeni in priporočeni viri

Antič, S. (2011). *Arhitektura. Urbanizem, krajinarstvo in hortikultura v trnovskem modelu temeljnega učenja – vzgojno področje, medpodročni kurikulum ter raziskovalna in ustvarjalna dejavnost otrok v vrtcu*.

Antič, S. in dr. (2013). *Pedagoška inovacija. Didaktični zemljevid*. Vrtec Trnovo.

Bastašić, Z. (1990). *Lutka ima i srce i pamet*. Zagreb: Školska knjiga.

Bruner, J. (1960). *Multiplace of Understanding from Kindergarten, Perspective, Perspective, Comparative Principle*. Pridobljeno maj 2014 iz <http://www.education.ox.ac.uk/about-us/video-archive/>.

Bruner, J. (1978). *The role of dialogue in language acquisition*. In A. Sinclair, R., J. Jarville, and W. J.M. Levelt (eds.) *The Child's Concept of Language*. New York: Springer-Verlag.

Bruner, J. (1999). *The process of Education. A landmark in Educational Theory*. Harvard University Press.

Bruner, J. S. (1957). *Going beyond the information given*. New York: Norton.

Bruner, J. S. (1960). *The Process of education*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Bruner, J. S. (1961). *The act of discovery*. Harvard Educational Review, 31, 21-32.

Bruner, J. S. (1966). *Toward a theory of instruction*. Cambridge, Mass.: Belkapp Press.

Bruner, J. S. (1973). *The relevance of education*. New York: Norton.

Bullens H. (1991). *Erlebnispädagogik aus Tätigkeits- und Motivations-psychologischer Sicht*. Zeitschrift für Erlebnispädagogik (5-6), str. 5-23.

Collodi, C. (1960). *Ostržek*. MK.

Dewey, J. *Experience and Education*. V: <http://www.schoolofeducators.com/wp-content/uploads/2011/12/EXPERIENCE-EDUCATION-JOHN-DEWEY.pdf>. Zapis iz maja 2014.

Emile, or On Education (2014). Wikipedija, the Free. Encyclopedia. Pridobljeno maj 2014 iz http://en.wikipedia.org/wiki/Emile,_or_On_Education.

Gardner, H. (1999). *Intelligence Reframed. Multiple Intelligence for the 21. Century*. Basic Books.

Gardner, H. (2010). *Five Mind of the Future (online)*. <http://www.uknow.gse.harvard.edu/teaching/TC106-607.html>

Gardner, H. *The Duke Colloquium (online)*. Dostopno na naslovu: <http://colloquium.duke.edu/people/howard-gardner/>. Citirano v maju 2014.

Gavrić, T. (1991). *Vaspitavanje dece*. Beograd »Bakar«.

Gobec, D. (2008). *Elementi pedagogike skupnosti v trnovskem modelu temeljnega učenja Vrtca Trnovo*.

Komljanc, N. (2012). *Koncept odprtega učenja. Vizije. Globalni vidiki razumevanja prostora kot učnega okolja v pogojih trajnostnega razvoja*. V: *Trajnostni razvoj v šoli in vrtcu*. Letnik 6, številka: 1-2, str: 7 – 11.

Korošec, H. *Komunikacija v gledališki, lutkovni dejavnosti*. V: <http://www.pef.uni-lj.si/vilic/gradiva/3-korosec-komunikacija.pdf>. Brano v maju 2014.

Korošec, H. *Simbolna igra in gledališka igra*. Pridobljeno maj 2014, iz <http://www.pef.uni-lj.si/~vilic/gradiva/3-korosec-simbolna.pdf>.

Krajncan, M. (1999). *Doživljajska pedagogika. Doživljajska pedagogika: metoda, moda ali kaj več?* V: Socialna pedagogika. Vol. 3, št.: 2, str.: 135 - 154.

Krajncan, M. (1999). Socialna pedagogika, vol. 3, št. 2, str: 133 – 154.

Leonard, C. (2002). *Learning theories A to Z*. Greenwood Press. Pridobljeno maj 2014, iz <http://www.questia.com/library/101312823/learning-theories-a-to-z>.

Majaron, E. (b. d.). *Vključevanje lutke v kurikulum osnovne šole*. Pridobljeno maj 2014, iz <http://www.pef.uni-lj.si/~vilic/gradiva/3-lutke-kurikulum.doc>.

Majaron, E. (b. d.). *Lutka, idealna povezava didaktičnih smotrov*. Pridobljeno maj 2014, iz <http://www.pef.uni-lj.si/~vilic/gradiva/3-korosec-literatura.pdf>.

McLeod, S. (2008). *Bruner*. Pridobljeno maj 2014, iz <http://www.simplypsychology.org/bruner.html>.

Milan, G. (2005). *Medkulturnost kot izziv za vzgojo*. V: Gobec, D., Holzenberg, M., *Elementi pedagogike skupnosti. Vzgoja za dialog in prosocialnost*. Študijska gradiva. Ljubljana. Društvo Pobuda za šolo po meri človeka, str: 8- 17.

Suderland, M. (2010). *Znanost o vzgoji*. Didakta.

UNICEF/UNESCO (2007). *A Human Rights-Based Approach to Education for All*. UNICEF.

Vrtec Trnovo. *Knjiga projekta. Pomorščak Karlo*. 2009 – 10.

Vrtec Trnovo. *Zgodba o kralju Matjažu vrtca Trnovo*. 2007 – 8.

Wood, D. J., Bruner, J. S., & Ross, G. (1976). *The role of tutoring in problem solving*. Journal of Child Psychiatry and Psychology, 17(2), 89-100.

Ziegenspeck, J. (1992). *Erlebnispädagogik (Rückblick-Bestandsaufnahme -Ausblick)*. Lüneburg: Verlag Edition Erlebnispädagogik.

Naša spletna stran
www.vrtectrnovo.si

Kontakt
01 4204650, 01 4204656

Naslov
Vrtec Trnovo
Kolezijska ulica 11
1000 Ljubljana

Vzgojitelji in vzgojiteljice
Dolenšek Tina, Ferčnik Milakovič Nataša, Gedei Mateja, Glamočanin V. Lilijana, Golorej Mateja, Jankovec Romana, Ješe Maja, Kamnar Tjaša, Kavčič Mateja, Klemenčič Niko, Klemenšek Raguž Magda, Klenovšek Alenka, Kržič Sabina, Kužnik Snežna, Laharnar Elvira, Lampič Anica, Lavriša Mateja, Lepoša Ana, Leskovic Katja, Ljubič Zdenka, Močivnik Felicijan Mojca, Mrvar Peršuh Renata, Panič Gordana, Pavšič Lara, Pečar Katarina, Petrovič Zorica, Pristavec Lidija, Rebič Maša, Rupnik Helena Ina, Slabe Mojca, Sobočan Klara, Stanič Dušanka, Strušnik Tatjana, Šoštarič Frančka, Tarman Tanja, Tomasovič Aleksandra, Tomažič Teja, Tomelj Mateja, Turudija Darja, Uršič Edita, Velkovrh Klara, Zorko Nina, Zupan Mojca

